

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

VLIV MASMÉDIÍ
NA KRIMINALITU MLÁDEŽE
DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí diplomové práce:
PhDr. Alena Plšková

Vypracovala:
Bc. Pavlína Suková

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Vliv médií na kriminalitu mládeže“ vypracovala samostatně s použitím literatury uvedené v příloze.

Tištěná forma diplomové práce je totožná s formou elektronickou.

Brno 11.11.2011

.....

Bc. Pavlína Suková

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové
za odborné vedení a metodickou pomoc při zpracování mé diplomové práce.

Děkuji své rodině
za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování diplomové práce,
a které si velice vážím.

Bc. Pavlína Suková

OBSAH

ÚVOD.....	1
1. Média.....	3
1.1 Vysvětlení základních pojmů.....	3
1.2 Hromadné sdělovací prostředky.....	9
1.3 Projevy médií.....	12
2. Média v životě mládeže.....	20
2.1 Média a volný čas mládeže.....	21
2.2 Mládež a televizní vysílání.....	22
2.3 Mládež a rozhlas.....	23
2.4 Mládež a četba.....	24
2.5 Mládež a internet.....	25
3. Vliv médií na kriminalitu mládeže.....	27
3.1 Základní terminologie kriminality.....	29
3.2 Účinky médií.....	31
3.3 Vliv elektronických médií na děti a mládež.....	33
3.4 Vliv násilí v médiích na kriminalitu mládeže.....	34
4. Vliv jednotlivých subjektů na prevenci kriminality	37
4.1 Rodina a prevence.....	37
4.2 Škola a prevence.....	39
4.3 Vrstevnické skupiny a preventivní aktivity.....	40
4.4 Vliv médií na prevenci kriminality.....	42

5. Způsob intervence.....	44
5.1 Sociální kurátor pro mládež.....	44
5.2 Ústavní formy práce s rizikovou mládeží.....	48
5.3 Neústavní formy práce s rizikovou mládeží.....	51
6. Praktická část.....	55
6.1 Cíle výzkumu, metody a stanovení hypotéz.....	55
6.2 Výběr respondentů a prostředí.....	55
6.3 Analýza a prezentace získaných výsledků šetření.....	57
ZÁVĚR.....	65
RESUMÉ.....	66
ANOTACE.....	67
SEZNAM LITERATURY.....	68
SEZNAM PŘÍLOH.....	72

ÚVOD

Motto:

"Stav masové komunikace souvisí vždy se stavem společnosti, která ji používá"

Johann Gottfried Herder

V současné době dochází k velmi dynamickému šíření stále novějších informačních a komunikačních technologií, které má za následek proměnu životního pole člověka a tím vyvstává riziko spojené s mravním, kulturním, duchovním a sociálním životem společnosti. Velké množství informací má svůj dopad na zvyšující se počty problémových jedinců, protože nejen telefon, rozhlas, televize, ale i internet může poskytovat informace, které mohou negativně ovlivnit rizikové jedince. Nejvíce diskutovatelným problémem je fakt, že média technologicky předběhla společnost, která nedokáže zajistit jejich relevantní působení, a proto je i předmětem mnoha diskusí to, zda násilí v médiích může mít prokazatelný dopad na násilí ve skutečném životě.

Počátky problémů mohou být způsobeny již nevhodnou výchovou v dětství, kdy děti vyrůstají v rodinách, které plně nefungují. Současná rodina má jiný charakter. Rodiče se svým dětem plně nevěnují a nemají na ně čas. Často ani nevědí, čím se jejich děti zabývají a také jim mnohdy nedovedou nabídnout žádnou pozitivní motivaci. Z tohoto důvodu tvoří hlavní náplň volného času dětí a mládeže různé technologické prostředky, jejichž užívání je nejdostupnější a také lákavé. Ve sdělovacích prostředcích je denně možné sledovat násilné činy, které jsou jednak vymyšlené, ale i skutečné, které jsou uváděny v denním tisku, v televizi, na internetu apod. V televizi může tyto násilné činy sledovat kdokoliv a získávat řadu zkušeností, které nejsou korigovány s realitou.

Téma vlivu médií na kriminalitu dětí jsem si vybrala z důvodu, že je mi velmi blízké. Mým předchozím zaměstnáním byla práce ve Vězeňské službě, kde jsem měla možnost navštívit věznicí pro mladistvé ve Všehrdech a tím získat pár poznatků o kriminalitě mládeže. V současné době pracuji již pátým rokem na Městském úřadu, Odboru sociálním a zdravotnictví, Oddělení doplňkové péče. Toto oddělení sice řeší problematiku dospělých, ale s oddělením péče o rodinu a děti úzce spolupracuje.

Cílem mé diplomové práce je zjistit, kolik volného času tráví dospívající mládež sledováním televizních pořadů nebo při hrách na počítači, jestli mají i jiné zájmy, kolik času tráví se svými rodiči a zda je tyto faktory natolik ovlivňují, že by to mohlo mít vliv na páchaní trestné činnosti.

Výzkum je zaměřen na ověření poznatků týkajících se vlivu médií na kriminalitu mládeže. V závěru diplomové práce bude odpovězeno na tyto hypotézy: „Média ovlivňují život mladého člověka.“ a „Násilí v médiích má vliv na páchaní trestné činnosti mládeže.“

1. Média

1.1 Vysvětlení základních pojmů

Pojem „masa“ – představa „masové společnosti“ se plně vyvinula až po druhé světové válce, ale základní pojetí „masy“ bylo předmětem zájmu již na sklonku devatenáctého století. Rané užívání tohoto pojmu původně vyvolávalo negativní asociace. Směřoval k představě davu či k prostému lidu, který byl vnímán jako nevzdělaný, omezený a potencionálně iracionální, vzpurný. Výraz však bylo možné použít i v pozitivním slova smyslu, což se projevovalo zejména v socialistické tradici, kde „masa“ vyvolávala představu síly a solidarity obyčejných pracujících lidí, kteří se zorganizovali, aby se postavili za společné zájmy nebo čelili útlaku. Existují různé názory na pojem „masa“, např. dle Raymonda Williamse „žádné masy neexistují, existují jen způsoby, jak se na lidi dívat jako na masy“. I přestože je možné nahlížet na masy jak v pozitivním, tak v negativním rámci, převládá sklon vnímat masovost jako něco negativního, a to i v případě, že příslušná masa nepředstavuje pro společenské uspořádání žádnou hrozbu. Závěrem lze tedy říci, že pojem „masa“ je velký soubor, který není diferencovaný, má převážně zápornou podobu, postrádá pořádek a je projevem masové společnosti (McQuail, 1999, s. 58).

Kultura – je výtvořem člověka, je vnitřním obsahem lidské společnosti, je tím, co člověka jako biologickou bytost kultivuje, vzdělává. Nejvýznamnějším kulturním mediátorem je rodina, která zabezpečuje první přenos kulturních prvků. Na procesu se také podílejí výchovné a kulturní instituce a různé skupiny, kterými jedinec prochází. Kultura určité společnosti není součtem osobních kultur jedinců, je členitým vnitřně strukturovaným celkem, zahrnujícím jednotlivé kulturní prvky, jakými jsou myšlenky, ideje, normy, hodnoty, symboly, výtvořy, které společnost sdílí a uznává jako závazné, platné vůdčí. Kultura je výrazně vnitřně diferencovaná a strukturovaná, zahrnuje množství dílčích jevů, procesů a vztahů, které spolu v různém stupni a různým

způsobem souvisejí. Uspokojují lidské potřeby a zajišťují soudržnost společenství, pro něž jsou typická.

Kultura ve vztahu k jedinci i ke společnosti plní řadu funkcí např. poznávací, výchovné a vzdělávací, adaptační, socializační, normativní, regulativní. Tyto funkce zařazují člověk do společnosti – enkulturace. Různé kultury, které existují v rámci jednoho širšího společenského systému, nazýváme subkulturou (např. romské etnikum). Přijetí a osvojení kulturních prvků jiných společenství a jejich začlenění do vlastní kultury nazýváme akulturací (Havlík, 2002).

Masová kultura – jde o kulturu pro masy, tedy dostupnou a určenou co nejširšímu okruhu lidí. Je typickým jevem moderní společnosti, je produktem modernizace i faktorem dalšího rozvoje. Nejprve se rozvinula jako kultura tištěného slova (literatura „pro lid“, noviny a časopisy), později se připojily rozhlas, film a televize. Názory na masovou kulturu jsou od počátku jejího vzniku velmi protichůdné, od jednoznačně kladných k vyhrcočně negativním. Bývá nezdědka kritizována za to, že jako převážně oddechová a intelektuálně nepřilíš náročná odvádí člověka do fiktivního světa, vede ho k pasivnímu konzumu, že obrazy násilí a brutality i přemíry sexu otupují lidské citění, že je povrchní a neváží si skutečně kulturních životních hodnot (Havlík, 2002).

Podle Hannah Arendtové (esej *Krise kultury*) je masová kultura přímým produktem masové společnosti. Základní krok spočívá v tom, že společnost začala kulturu používat k vlastním cílům (jako je postavení nebo úspěch). Toto je možné vysvětlit na příkladu romantismu, pro který je typický konflikt mezi kulturou a oficiální kulturou. Největší rozdíl mezi společností a masovou společností tedy spočívá v tom, že společnost kulturu nespotebovávala, ale chtěla ji. Naopak masová společnost kulturu nechce, chce zábavu. Výsledkem je, že takto produkovanou zábavu konzumují stejně jako jiné zboží. Arendtová používá pro tento typ kultury označení masová zábava, jež je podle ní příhodnější než masová kultura (http://cs.wikipedia.org/wiki/Masova_kultura).

„Masová kultura není tradiční, není elitní, je produkována masově, je populární, komercializovaná a homogenizovaná“ (McQuail, 1999, s. 62).

Komunikace – (sdělování, dorozumívání) je přenos (vysílání a příjem) informace pomocí znakového systému jazykového (verbální komunikace) nebo jiného (signály) uskutečňovány mezi lidmi přímo nebo pomocí technicko-organizačních prostředků. Každá komunikace zahrnuje kromě vysílatele (komunikátora) a příjemce (recipienta) informace i pramen (zdroj) informace, který může a nemusí být totožný s vysílajícím, dále sdělení samotné a jeho (materiální) nosič – signál nebo kanál pro přenos sdělení. Příjemce může být v některých případech i neznámý – rozhodující je záměr komunikátora vyslat sdělení, i kdyby konkrétní partner nebyl dostupný. Znakový systém je obecně nazýván „jazyk“ i v případech, kdy nejde o řečovou komunikaci; to se stalo běžným v počátcích práce s počítači (Musil, 2008).

Masová komunikace – „je taková komunikace, na níž se podílejí (nebo ji iniciují) masová média, tedy vysokonákladový periodicky vycházející tisk, rozhlasové a televizní vysílání určené početným skupinám uživatelů a ekvivalenty těchto médií v prostředí internetu. Vzhledem k tomu, že tento typ komunikace vzniká v konkrétních historických podmínkách, je ho možné chápat i jako dobově podmíněný“ (Jiráková, Köpplová, 2009, s. 24).

„Jedna z definic (Janowitz, 1986) říká, že masová komunikace zahrnuje instituce a postupy, jimiž specializované skupiny využívají technické prostředky (tisk, rozhlas, filmy apod). pro šíření symbolického obsahu směrem k rozsáhlému, nesourodému a široce rozptýlenému publiku“ (McQuail, 1999, s. 31).

Proces masové komunikace – vede k ustavení vztahů masového charakteru mezi podavateli a příjemci. Tyto vztahy jsou ovšem jednosměrné a neosobní a většina masově komunikovaných sdělení pochází z centralizovaných průmyslových či byrokratických organizací, jež mají od svých předpokládaných „adresátů“ značný

odstup. Ze strany podavatele, který publikum chápe jako vzdálené a nediferencované a nikdy se s ním nemůže v pravém slova smyslu seznámit, je tento proces často vypočítavý a manipulativní. Konzument média bývá často pojímán jako pasivní pozorovatel, už jen proto, že jeho možnosti jakkoli se do komunikačního procesu zapojit (např. odpovědí nebo reakcí) jsou velmi malé nebo žádné. V masové komunikaci jsou podavatelé buď profesionální komunikátoři (novináři, producenti, baviči atd.) zaměstnávaní ustavenými mediálními organizacemi, nebo jiné osoby (inzerenti, výkonní umělci, politici), jimž organizace umožnila přístup do média. Vztah mezi podavatelem a příjemce je většinou „nezávazný“, jde o dodávanou službu či obchodní dohodu, kterou obě strany uzavírají dobrovolně a bez jakéhokoliv závazku. Většina masově mediováných sdělení není adresována konkrétním osobám a mezi podavatelem a příjemcem existuje fyzická vzdálenost, která je navíc zvýrazněna sociální propastí, jelikož podavatel má zpravidla větší společenskou prestiž, větší moc, zkušenost, znalosti a autoritu než příjemce. Závěrem lze konstatovat, že proces masové komunikace má velký rozsah, jednosměrný tok, asymetrie, neosobní a anonymní vztah a standardizovaný obsah (McQuail, 1999).

Masové publikum – je to publikum, které je mnohem rozptýlenější než jakákoliv skupina, dav či veřejnost. Je velice rozptýlené a jeho příslušníci se obvykle navzájem neznají a nezná je ani ten, kdo mu dal vzniknout. Postrádá sebeuvědomění a vědomí identity a není schopno organizovaným způsobem společně jednat, aby si zajistilo naplnění cílů. Vyznačuje se proměnlivým složením. Samo o sobě nevyvíjí žádnou činnost. Je heterogenní (různorodé), početné a jeho členové pocházejí z nejrůznějších společenských vrstev a demografických skupin, ale je homogenní (stejnorodé) v tom, že si jeho členové vybírají určitý stejný předmět svého zájmu a dále v tom, jak na ně nahlízejí ti, kteří by jím rádi manipulovali. Masové publikum je tedy početné, velmi rozptýlené, neinteraktivní a anonymní, heterogenní, neorganizované a neschopné samostatné akce (McQuail, 1999).

Hromadné sdělovací prostředky (média) – termín médium se používá jako souhrnné označení technických prostředků a sociálních systémů sloužících hromadné

komunikaci. Médii se rozumí jak technický prostředek, tak i příslušná instituce. Dělí se na tisková (knihy, vyhlášky, noviny, časopisy, plakáty, informační brožury, letáky atd.) a elektronická (rozhlasové a televizní vysílání, internet) (Musil, 2003).

Mládež – tento pojem se používá v souladu s mezinárodními dokumenty pro mladé lidi do doby dovršení osmnáctého roku a bez vymezení dolní hranice věku. Mládí je fází života, ve které dochází k významným biologickým, psychickým a sociálním změnám. Biologická a do jisté míry i psychická zralost se dostává do rozporu se sociální nezralostí. V mládí jedinec pokračuje v přípravě na budoucí role dospělých, současně opouští role dětské a hraje role typické v dané kultuře pro mládež. Snaží se vyvázat ze závislosti na výchozí rodině, řeší problém své identity (Havlík, Kořa, 2007).

Mládež je velká sociální skupina lidí se specifickou skupinou pozicí a úlohou ve společnosti. Do této skupiny bývají zařazováni jedinci ve věku od ukončení základní školní docházky do věku ukončení sociální zralosti, převzetí všech rolí dospělých a získání plnohodnotného občanského statutu. Obvykle je za horní hranici považován věk 26 – 30 let.

Mládež má významnou nezastupitelnou a specifickou funkci ve společnosti. Tato nezastupitelnost spočívá v tom, že je ve věku mládeže realizována biologická reprodukce společnosti, zakládá se rodina a rozhoduje se na jaké materiální a sociokulturní úrovni bude rodina naplňovat své funkce, včetně výchovy dětí.

Ve skupině mládeže se vytváří základ pro vzdělanostní potenciál společnosti a právě na tento základ je možné navazovat v dalších životních fázích celoživotním vzděláváním. S procesem vzdělávání souběžně probíhá kvalifikační příprava mladé generace. Na kvalitě této přípravy je závislá výkonnost celé naší společnosti.

Mládež také ovlivňuje hodnotový systém společnosti, je v této oblasti aktivním subjektem, přebírá jednotlivé hodnoty diferencovaně a zpětně modifikuje hodnotový systém společnosti. Je důležitým zdrojem inovací.

Mládež je však výrazným subjektem i negativních procesů a jevů. Narůstá kriminalita mládeže a snižuje se věk páčání trestných činů i jejich brutalita. Mladá generace si již mezi 14 – 15 rokem osvojuje konzumaci alkoholu, nikotinu a drog. Také věk zahájení sexuálního života v posledních letech výrazně klesl. Dalším negativním jevem je problém nezaměstnanosti mladých lidí. S touto skutečností je spojen růst extrémních negativních jevů, jako jsou drogy, alkoholismus, gamblerství, kriminalita, ale i neosvojení či ztráta sociálních dovedností, deprese a pocity společenského vyloučení (Sak, 2000).

Mladistvý – tento pojem je na rozdíl od pojmu mládež, pojmem právním. Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 89 odst. 1 uvádí, že „dítě mladší patnácti let, není trestně odpovědné“.

Kriminologie hovoří o kategorii dětí předškolního věku, mladšího školního věku a staršího školního věku, tedy o osobách ve věkovém období, kdy mohou spáchat pouze tzv. „čin jinak trestný“, nebo-li čin, jenž není trestným činem (Novotný, Zapletal, 2001, s. 355).

Hranice mezi mladším školním věkem a starším školním věkem je vedena přibližně ve věkovém období jedenácti až dvanácti let. V tomto věku dochází u převážné části dětí k zásadnější změně jejich psychické zralosti a tento fakt nalézají svůj odraz také v trestním zákoníku a zákonu o soudnictví ve věcech mládeže. § 89 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže uvádí, že „dopustí-li se dítě mladší než patnáct let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě, která jsou uvedena v § 93 (dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, ochrannou výchovu).

Kriminalita – je souhrn trestných činů spáchaných na určitém území za určité období. Jedná se o hromadný společenský jev. Kriminalita se v průběhu doby neustále mění. V období následujících po velkých společenských změnách dochází často k jejímu velkému nárůstu. V té době se začíná zvyšovat lak veřejného mínění na zpřísnění represe, na tvrdší zákony a postihy pachatelů trestných činů. Tomuto tlaku zpravidla státní moc neodolá, neboť je zdánlivě oprávněný, srozumitelný širokým vrstvám obyvatelstva a v neposlední řadě podporovaný sdělovacími prostředky.

Kriminalita mladistvých – kriminalita mladistvých (též *juvenilní delikvence*) se týká věkové kategorie 15–18 let. V tomto období dospívání, které je považováno za kritické, se formují hlavní rysy osobnosti. Vliv vrstevníků je velmi silný, vytváří se party. Vytrhnout mladého člověka z takové party je často velmi nesnadné až nemožné. Nejčastější delikty mladistvých jsou násilí proti jednotlivci či skupině, opilství a výtržnictví, neoprávněné užívání motorového vozidla, rozkrádání, vandalismus, toxikomanie, prostituce, gamblerství (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kriminalita>).

Dětská kriminalita (též *dětská delikvence*, *predelikvence*, *prekriminalita*) se týká věkové kategorie dětí do 15 let. Typickým znakem dětské delikvence je skupinovitost, malá připravenost i promyšlenost. Jde o činy páchané převážně spontánně, méně často jde o plánované a předem připravené akce. Nežádoucí aktivity těchto jedinců (skupin) jsou směřovány převážně proti majetku, jde i o nežádoucí jednání ve spojení s drogovou závislostí, méně často se pak setkáváme s násilnými činy (Matoušek, Kroftová, 2003).

1.2 Hromadné sdělovací prostředky

O hromadných sdělovacích prostředcích nebo-li masových médiích padají ve veřejných i soukromých promluvách velmi četné zmínky. Zpravidla se těmito výrazy rozumí periodický tisk (noviny a časopisy určené široké veřejnosti) a rozhlasové a televizní vysílání, ale stále častěji také veřejně dostupná sdělení na internetu, ať už mají povahu výstupu výrobní organizace (např. zpravodajské portály), akumulace

uživatelských příspěvků (servery typu YouTube), individuálních počínů (např. autorské blogy), popř. kontaktních sebeprezentačních nástěnek (facebook). Jedná se o historicky a společensky podmíněné formy sociální komunikace, jejichž společným charakteristickým rysem je to, že:

- díky technickým, organizačním a distribučním možnostem jsou (potencionálně) dostupné neomezenému množství adresátů/uživatelů a (reálně) využívané jejich velkým počtem
- nabízejí těmto uživatelům obsahy, které pro ně mohou být z různých důvodů (poučení, orientace ve světě, návody na jednání i jako zdroj zábavy) použitelné
- tyto obsahy nabízejí průběžně nebo pravidelně
- na zájmu a potřebách uživatelů závisí samotná existence těchto forem komunikace (ať už z důvodů ekonomických nebo politických)

Masová média tedy mají společné to, že jsou obsahově univerzální, mají velkou popularitu a jsou v zásadě veřejné povahy. Významnou sociální, kulturní a politickou roli při tom nehraje ani tak sama dostupnost mnoha lidem, ale především fakt, že masová média si postupem času vytvořila výrobní postupy, které jim dovolují produkovat obsahy aktuálně, tedy rychle, v krátkých, pravidelných periodách (jako denní tisk), nebo dokonce průběžně (jako rozhlas, televize, internet) a s důrazem na to, co je bezprostředně podstatné či zajímavé (Jirák, Köpplová, 2009, s.21).

Přínosy a rizika médií

Když hovoříme o masmédiích, je důležité si uvědomit, že stejná věc může být pro někoho ziskem a pro druhého rizikem. Vzhledem k tomu, že média mohou působit jak pozitivně, tak negativně, teorie médií věnuje větší pozornost pozitivním přínosům činnosti médií a naopak, pokud někdo popisuje média zvenčí, zaměřuje se na rizikovou analýzu.

Mezi pozitivní efekty masmédií, zejména pokud se jedná o rozhlas a televizi, řadí Musil zpřístupnění kultury, zábavy a názorných informací širokým vrstvám, podstatné zvýšení aktuálnosti informací, mnohem bezprostřednější poznání, informační

i názorovou homogenizaci společnosti na regionální, národní i mezinárodní a globální úrovni a možnost okamžitého rozšíření závažné informace (Musil, 2003).

Musil též zdůrazňuje, že všechny pozitivní efekty lze přeformulovat tak, aby vynikly výsledky negativní nebo přímo rizika zneužití. Široké zpřístupnění kultury může být považováno za její vulgarizaci či barbarizaci, bezprostřednost audiovizuální informace umožňuje účinnou manipulaci, informační a názorová homogenizace je ztrátou diverzity a poplachovou informací lze přeměnit na manipulativní poplašnou zprávu (Musil, 2003).

Média a zodpovědnost

Pokud jde o zodpovědnost médií, je důležité si uvědomit, že na jedné straně je osobní zodpovědnost novináře s akcentem na morální aspekt zodpovědnosti a na druhé straně je zodpovědnost média jako celku (zodpovědnost vedení média), kde jde především o právní akcent, který dopadá na konkrétního novináře zprostředkovaně ve formě důsledků pro kariéru. Z toho tedy vyplývá, že každá chyba, resp. každý skandál média (pokud je odhalen) má dva subjekty, a to médium jako celek a konkrétního novináře jako autora (Musil, 2003).

Média mají dle názoru sociologů a politologů velikou moc, kterou uplatňují, ale zajímavý fakt je skutečnost, že za vyvolané důsledky velice často nesou zodpovědnost vlády a politikové. Média mají schopnost měnit veřejné mínění a mohou tedy i demokratickým způsobem prosadit realizaci jistého záměru. Spíš než o moc, zde lze hovořit o vlivu, který mají média obrovský. Společenský a politický vliv médií závisí i na důvěře, se kterou čtenáři, diváci a posluchači přijímají informace médií (Musil, 2003).

Mezi základní funkce elektronických médií v informační společnosti patří *funkce informační*, jejímž cílem je zvětšit obsah vědomí diváka na základě určitých prvků reality (zahrnuje zprávy, komentáře, aktuality apod.), *funkce zábavná* (hudba, dramatické formy, výtvarné formy, humor, hudební a filmové klipy a ostatní formy

zábavy), *reklama* – komerční vysílání (jejímž cílem je dosáhnout určitého přesně definovaného chování, nejčastěji v oblasti nákupu a spotřeby konkrétně definovaného zboží nebo služby; samostatným problémem je politická reklama, nazývaná propaganda). Jeden z největších paradoxů informační společnosti spočívá v tom, že každé médium se prohlašuje za velmi efektivní v reklamě, ale zároveň odmítá, že by v některých jiných citlivých oblastech ovlivňovalo chování (Musil, 2003, s. 52).

1.3 Projevy médií

Vývoj lidské civilizace je spojen s objevováním stále nových způsobů komunikace od mimoslovní komunikaci pomocí gest přes ústní podání, obraz, písemný projev, tisk, rozhlas až k televizi. Forma komunikace ovlivňuje či dokonce diktuje druh obsahu, který může přenášet. Např. tištěná kniha je velmi vhodná pro zprostředkování koncepcí, výborně umožňuje sledovat deduktivní a sekvenční myšlení autora a stimuluje zachování odstupů a tedy i tolerance ze strany čtenáře.

Kultura tištěného slova

Na počátku dějin moderních médií stojí tištěná kniha. Její objevení bylo převratnou událostí, i když šlo původně pouze o technický prostředek sloužící k reprodukci stejného souboru textů, které byly do té doby rozmnožovány především ručně. Dá se říci, že kniha jako médium se od počátku vyznačovala technologií ručního písma, svázanými stránkami, velkým počtem kopií, rozličným obsahem, individuálním užitím a svobodou publikování (McQuail, 1999).

Noviny se ve své současné podobě vyvinuly z pamfletů a informačních letáků, jaké se tiskly a šířily v 18. století. Deníky s mnoha miliony čtenářů se objevily v 19. století. Vznik denního tisku byl nesmírně důležitou událostí v dějinách moderních masmédií, neboť se v něm poprvé sešlo mnoho různých typů informací shrnutých do rozsahem omezeného a snadno reprodukovatelného formátu. Noviny současně

přinášely informace o aktuálních událostech, zábavu a reklamu. Zprávy a reklama se vyvíjely současně (Giddens, 1999).

Tisk se v některých zemích (především v USA a Francii) rozvíjel stále větší rychlostí zhruba od první třetiny 19. století. V dalších zemích (např. Německu, Anglii, Rakousku-Uhersku) se masový tisk ustavoval postupně od druhé poloviny 19. století s určitým zpožděním za stávajícím tiskem politickým, označovaným jako „seriózní“ nebo „tisk kvality“.

Rozvoj masového tisku byl závislý na konkrétních společenských podmínkách v té či oné zemi. Paralelně se rozvíjely dva typy periodik: na jedné straně tradiční seriózní listy určené pro majetnější a vzdělanější publikum, na druhé straně masové tituly, vyznačující se podstatně vyššími náklady a odlišnou skladbou obsahu, který byl určen čtenářům ze středních a nižších vrstev a více se věnoval populárním tématům. Masový tisk využíval výraznější grafickou podobu, rozvíjel využití ilustrací a některé novinky ve způsobu zpracování a prezentace zpráv.

Z toho plyne, že noviny a časopisy jako komunikační prostředek určený původně skupinové komunikaci (např. mezi obchodníky) se staly v průběhu 19. století pro stále větší počet lidí zdrojem sdělení o událostech, zážitcích a zkušenostech obecnější povahy (Jirák, Köpplová, 2009).

Po více než půl století představovaly noviny hlavní způsob rychlého a uceleného informování společnosti. Jejich význam začal klesat s rozvojem rozhlasu, filmu a především televize.

Rozhlas

Rozhlas má za sebou přibližně osmdesátiletou historii. Stejně jako televize vyrostl z technologií, které existovaly před ním, a to z telefonu, telegrafu, pohyblivé i nehybné fotografie a nahrávání zvuku. Přestože mezi rozhlasem a televizí existují značné rozdíly, lze je dnes obě, v obsahu i užití, vykládat společně. Rozhlas se zdál být

spíše technologií hledající využití, než aby reagoval na poptávku po nové službě nebo novém obsahu.

„Hlavní žánrová inovace, společná rozhlasu i televizi, spočívá v jejich schopnosti přímého sledování, přenášení a zaznamenávání událostí ve chvíli, kdy se dějí“ (McQuail, 1999, s. 39).

Dle Musila je v rozhlasovém vysílání celosvětově zábava zastoupena daleko více než v televizi. První důvod, proč lidé zapínají rádio, je to, aby je doprovázelo při jejich činnosti, jedná se tedy o typickou zvukovou kulisu. Druhý důvod je schopnost rádia nabídnout zábavu pro nejrůznější věkové skupiny prostřednictvím velké rozmanitosti populární hudby. Hudba obecně je v České republice nejčastějším důvodem k zapínání rozhlasového přijímače – pouze v ranních hodinách těsně převažují informace. V současné době má každý posluchač podle jeho zájmů a potřeb možnost vybrat si z velkého množství rozhlasových stanic. Vzhledem k rozvoji dalších médií se bohužel užívá spíše jako doprovodný článek, než jako hlavní zdroj informací (Musil, 2003).

Filmová a televizní tvorba

Film se objevil na konci devatenáctého století jako technická novinka, ale to co nabízel, nebylo nijak zvlášť nové ani obsahem, ani funkcí. Umožnil převést starší tradici poskytování zábavy do nových podob prezentace a šíření. Nabídl široké veřejnosti příběhy, podívanou, hudbu, dramata, komiku a technické triky. Film jako masové médium byl částečně reakcí na volný čas lidí, kdy nejsou v práci a částečně řešením problému, jak by měla celá rodina úsporně a společensky přijatelnou formou trávit volný čas. Proto film poskytl dělnické třídě některé kulturní požitky, z nichž je již dříve mohli těšit ti, kteří byli na vyšší společenské úrovni.

Film jako médium lze charakterizovat audiovizuální technologií, veřejným předváděním, všeobecnou přitažlivostí, převládáním vyprávění a fikce, mezinárodním charakterem, veřejnou regulací, ideologickou povahou (McQuail, 1999).

Velmi významným trendem na poli masových médií je rostoucí vliv televize. Prakticky každá domácnost vlastní televizor a spousta domácností jich má i několik.

V současné době vysílá televize nepřetržitě. Někdy jsou pořady přerušovány reklamou, ale vždy na sebe plynule navazují. Na televizní obrazovce se střídají různé žánry, jako například zprávy, seriály, kriminální dramata, zábavné hry, muzikály atd. Každý žánr má svá pravidla, která se týkají obsahu a prostředí. Od každého žánru zpravidla očekáváme něco jiného, např. k detektivkám patří napětí a záhady, zatímco od rodinných seriálů je nepožadujeme. Výrobci televizních pořadů obvykle vědí, co diváci chtějí (Giddens, 1999).

V oblasti filmové tvorby vznikl pojem seriál. Jde o do nekonečna protahované a často násilně nastavované řady, v nichž počet dílů dosahuje běžně stovek a někdy i tisíců. Seriály jsou celosvětovým fenoménem a díky jednoduchému dabingu je produkt také celosvětově použitelný. Neřeší žádné hluboké problémy, které by nutily diváka k přemýšlení. Naopak, jednou z nejuvýstižnějších charakteristik seriálu je zásada, že se musí něco dít, ale nikdy se nesmí stát nic závažného. Porušení tohoto pravidla (např. smrt oblíbené postavy) vyvolává takovou reakci diváků, že tzv. zmrtvýchvstání je dost časté, a to hlavně z důvodu, že umožní snáze pokračovat další řadou.

Mezi typické seriálové žánry patří telenovela (televizní román) a sitcom (situační komedie). Jde o díla bez vysokých uměleckých cílů, vytvářená a vysílaná především pro pobavení. Je pro ně typický jednoduchý děj s důrazem na city a emoce (telenovela) či komické situace (sitcom), vyšší počet dílů a častá vysílací frekvence. V ČR odvysílala sitcom s názvem Comeback komerční televize Nova, který měl, dle sledovanosti, velký úspěch.

Většina seriálů je orientována na ženské publikum, což vyjadřuje pojem soap opera (mýdlová opera), podle pracích prášků, které v reklamních šotech doprovázejí tyto pořady (Musil, 2008).

K základním vlastnostem televizních seriálů patří jeho pravidelné sledování, neboť jednotlivé díly nedávají sami o sobě žádný smysl, pokud neznáme postavy

a jejich minulost. Obsahem bývají převážně osobní a citové záležitosti, což také vysvětluje skutečnost, proč je více sledují ženy než muži.

Dle Giddense někteří autoři považují seriály za formu úniku od reality. Na druhé straně lze konstatovat, že se mnohé seriály zabývají osobními a citovými tématy, kterým musí čelit každý z nás a tím napomáhají uvažovat trochu jinak o svém vlastním životě (Giddens, 1999).

Vývoj seriálu v České republice v posledních letech nabírá na intenzitě. Úspěšným seriálem, který byl oceněn i cenou TýTý, byl seriál komerční televize Nova s názvem Pojišťovna štěstí. Vzhledem k úspěšnosti a velké sledovanosti byly natočeny další řady tohoto seriálu.

Televize Nova také vysílá již několik let první českou mýdlovou operu s názvem Ulice, která je vysílána denně a je neméně úspěšná. Hlavní role v seriálu tvoří několik rodin, které bydlí v domě v seriálové ulici, která se nachází na periferii Prahy.

Dalším velmi úspěšným projektem natáčeným televizní společností Nova je seriál z lékařského prostředí s názvem Ordinace v růžové zahradě. Děj se odehrává ve fiktivní obci Kamenice a vypráví životní osudy lékařů soukromé gynekologické kliniky, jejich příbuzných a přátel. Postupně gynekologie ale ustupuje do pozadí a je nahrazena nejdříve prostředím pediatrie, později prostředím chirurgie. Seriál je rozdělen na dvě části, z nichž jedna nese název Ordinace v růžové zahradě (série 1 - 5), od začátku šesté série poté jako Ordinace v růžové zahradě 2.

Ani další komerční televize Prima nezůstala pozadu se svým projektem a investovala nemalé prostředky do seriálu Rodinná pouta. Seriál se začal natáčet v roce 2004 a hlavním tématem jsou mezilidské vztahy. Dotýká se také každodenních problémů většiny z nás, a proto si získal obrovskou oblibu nejen mezi ženami. Natáčel se až do konce roku 2006. Od roku 2007 se pokračovalo v dalším natáčení, avšak již pod názvem Velmi křehké vztahy. Sledovanost pod novým názvem byla mnohem nižší.

Česká televize začala v prosinci 2001 natáčet seriál s názvem Místo nahoře, jehož námětem byla současnost. Příběh sociálně slabší rodiny, která si díky výhodné nabídce pořídí vilku v satelitním městečku, skýtá řadu dramatických i humorných situací a umožňuje nám nahlédnout do více rodin zdejších obyvatel. Rozehrává se pestrá mozaika praktik dravých podnikatelů, ale i lidí bojujících s finanční tísní a nezaměstnaností. Volné pokračování úspěšného seriálu Místo nahoře natočila televize Nova pod názvem Místo v životě. I druhá řada měla velkou sledovanost.

Vzhledem k velké úspěšnosti i zahraničních seriálů v České republice, vytvořily komerční televize Nova a Prima další odnože svých programů pod názvy Nova Cinema, Prima Cool a nově i Prima Love, na kterých jsou vysílány převážně reprízy seriálů, které již v minulosti byly odvysílány. Program Prima Love je určen ženám, neboť jsou na něm vysílány telenovely, soap opery, sitcomy a další, určené převážně ženské části publika.

Internet

Internet byl původně vytvořen a určen pro výměnu informací, zejména toho typu, pro který se používá název data. Jak se postupně užívání internetu stávalo záležitostí široké veřejnosti, přistupovaly další funkce. V současné době lze říci, že internet plní shodné funkce jako klasická elektronická média (Musil, 2003).

Informační funkce zahrnují obsahy a žánry známé z klasických médií (zprávy, aktuality, komentáře) už proto, že v současnosti existuje většina periodického tisku také v internetových verzích. Jde především o novou prezentační formu, která znamená znovuoživení klasických (dříve pouze papírových) novin a časopisů a zaručuje tak, že tato média nebudou zcela vytlačena televizním vysíláním. Frekvence aktualizací internetových verzí novin je zpravidla vyšší než periodicita tištěných vydání a ještě důležitější je, že starší verze a čísla novin jsou nadále dostupná v archivech. Mezi problémy informační funkce patří především nepřehlednost, daná velkými množství informací na internetu a také kvalita informací (informace na síti zahrnují vedle

špičkových vědeckých výsledků i naprosté banality a také mystifikace, desinformace, cílené provokace a jiné).

Zábavná funkce zahrnující především hudbu, výtvarné formy (zejména fotografie), humor, hudební a filmové klipy a ostatní formy zábavy, je mnohořádově odlišná. Na internetu lze nalézt řadu typů zábavy známých z tisku, rozhlasu a televize. Z tištěných forem zábavy se uplatňují především anekdoty. Nejvíce ale převažuje audiovizuální zábava, a to především populární hudba. Tato oblast je atraktivní zejména pro mládež díky možnosti zkopírovat (stáhnout) hudbu pro další vlastní využití. Za přínos internetu lze pokládat galerie fotografií od rodinných alb na osobních stránkách až po dokumentární a jiné umělecké záběry. Pro internet je typická další zábavná forma a tou je internetová diskuse, původně míněná a provozovaná jako forma výměny informací, ale v současnosti pod názvem chat, seznamka a diskusní kluby většinou bez nároků na obecnější informační hodnotu, ale přesto nesmírně přitažlivá. Ovšem internetovým fenoménem, který lze charakterizovat jako zábavu, je těkavé prohlížení stovek webových stránek, známé jako surfování nebo browsing, česky velmi výstižně „brouzdání“. Tato činnost je pravděpodobně časově největší aktivitou na webu spolu s hraním elektronických her. Není náhodné, že právě tyto aktivity jsou nejčastěji předmětem internetové závislosti.

Komerční funkce zahrnuje vedle reklamy i elektronické nákupy, které jsou specifickým přínosem internetu, zejména pokud jde o rozsah a komplexní služby (ve srovnání s TV shoppingem). Právě zde se uplatňuje interaktivita jako podstatná vlastnost internetu.

Dálkově provozované služby, zejména komunikační, jako je elektronická pošta (e-mail) a SMS zprávy, elektronické bankovníctví, elektronické vyřizování na úřadech, dálkové studium prostřednictvím internetu (e-learning), které představuje moderní verzi osvědčeného klasického dálkového studia. Dálkově provozované služby se rychle rozvíjejí a jsou velmi zajímavé pro fyzické i právnické osoby, protože se u placených služeb kombinují s předchozí skupinou komerčních funkcí.

Giddens konstatoval, že digitalizace a rychlost je základem multimédií. Rychlost počítačů se každých osmnáct měsíců zdvojnásobuje a technický rozvoj pokročil do té míry, že lze videozáznam přeložit do podoby obrazu na osobním počítači a zase zpět. Současné počítače už mají celou škálu multimediálních dovedností, ale jejich dramatické rozšíření teprve přijde. Osobní počítač bude také televizorem a elektronickou vstupní bránou pro telefon i kabelové a televizní vysílání, takže televizní průmysl jako takový přestane existovat. Digitalizace umožňuje i rozvoj interaktivních médií, poskytujících účastníkovi možnost aktivně se účastnit toho, co právě vidí nebo slyší, nebo to ovlivňovat (Giddens, 1999).

V ČR má v současné době počítač téměř každá domácnost a připojení k internetu je běžnou záležitostí. Děti se učí pracovat s počítačem již na základních školách a dokonce i některé vyučovací předměty jsou pouze na počítači a vypracované zadání domácích úkolů zasílají svému vyučujícímu přes e-mail. Pro mládež jsou zase k dispozici internetové kavárny.

2. Média v životě mládeže

V životě současného člověka stále roste význam mezilidské komunikace jako formy sociálního styku spočívající ve sdělování informací. Komunikace může být bezprostřední, tváří v tvář, stále častěji však informace zprostředkují média (sdělovací prostředky). Zejména masmédia (hromadné sdělovací prostředky) umožňují ovlivňování velkých skupin lidí najednou a v poslední době i jejich aktivní zapojení do komunikace. Ve 20. století prošla prudkým vývojem jak tradiční média tištěná (knihy, časopisy), tak média zaměřená na akustické nebo obrazové zpracování informací (film, rozhlas, televize). Značně rozšířila svoji nabídku z hlediska obsahu i metod, zvýšila dosah, vliv a význam. V posledních desetiletích je doplnila média spjatá s rozvojem elektronických technologií (mobilní telefony, počítače, internet).

S nebyvalou rychlostí a razancí se nové formy komunikace staly součástí denního života rostoucího okruhu příslušníků společnosti. Prostupují také volný čas na všech úrovních od individuální po celospolečenskou, od místní po světovou a všechna tato prostředí pomáhají spojovat. Jejich působení má však také odvrácenou stranu: jednak přecenění diváckého a uživatelského přístupu na úkor vlastní aktivity a spoluúčasti, jednak propagaci násilí, šíření pornografie a dalších negativních jevů.

Děti a mladí lidé se s médii denně setkávají v rodině, škole i ve volném čase. Možnosti pro jejich využívání se jim dnes nabízejí již v předškolním věku. Prostřednictvím médií děti a mladí lidé získávají informace o světě dospělých i vrstevnících, uspokojují a rozvíjejí svoje zájmy, inspirují se pro nové způsoby oddechu a zábavy, prožívají chvíle napětí, dobrodružství nebo radosti, dosáhnou-li stanoveného cíle a někdy se na mediální tvorbě sami podílejí. Takto se vytvořila nová, svébytná a významná oblast zájmové činnosti, jejíž rozvoj lze předpokládat také pro budoucnost. Zasahuje stále častěji každého, přitom však děti a mladí lidé na nabídku reagují odlišně (individualizace využívání médií).

2.1 Média a volný čas mládeže

Způsob trávení volného času mládeže je stále více spojován s médii. Rozšíření technický prostředků umožnil již v osmdesátých letech minulého století hovořit o značném rozvoji masové kultury, ale teprve zavedení tržní ekonomiky a komercializace kultury vytvořily podmínky pro další rozmach masové kultury (Sak, 2000).

Proměny volnočasových aktivit, které jsou vázány na postupné biologické, psychické a sociální zrání mladých lidí, probíhají kontinuálně. Některé aktivity jsou spojeny se změnou sociální pozice, změnami společenských rolí a přesunem do další životní fáze. Změna frekvence těchto aktivit a jejich pozice v životním stylu mládeže se mění relativně rychle. Životní styl mladého člověka odpovídá jeho životní fázi a je v souladu s jeho sociálním polem.

Vývoj mediálních aktivit mládeže ve věku 15 – 18 let je různorodý. K trvalému poklesu dochází u klasických mediálních aktivit, především u četby knihy. Nejvýraznější pokles je však u média, které bylo fenoménem 20. století, a to u filmu.

Na prvních dvou místech ze všech volnočasových aktivit je sledování televize a trávení času na internetu, následované poslechem hudby na elektronických nosičích. Společným znakem těchto aktivit je možnost jejich využívání bez společnosti druhého člověka.

Sak v mediálním výzkumu z roku 1997, který zaměřil na objem času věnovaný mediálním aktivitám, dospěl ke zjištění, že na prvním místě je sledování televize, neboť se mládež ve věku 15 – 30 let dívá v průměru 16,4 hodin týdně, druhou aktivitou byl poslech rozhlasu a činnosti spojené s osobním počítačem. Dále byly aktivity spojené s četbou (denní tisk, časopisy, odborné časopisy, beletrie, odborná literatura). Na posledním místě je využívání internetu. Mládež ve věku 15 – 18 let sleduje televizi nejvíce, naopak věková skupina 19 – 23 let nejméně (do této skupiny spadají také vysokoškolští studenti, kteří se věnují jiným aktivitám). Poslech rozhlasu u mládeže v závislosti na věku stoupá, stejně jako počítačové aktivity. Tyto činnosti kulminují

ve věkové skupině 24 – 30 let. Dále s věkem stoupá i veškerá četba, nejvýrazněji u novin. Četba odborné literatury a práce s internetem vrcholí ve skupině 19 – 23 let, což je dáno u možností přístupu na internet na vysokých školách (Sak, 2000).

Zajímavý je též Sakův výzkum sledující vztah mediálních aktivit a vzdělanostní úrovně. Existují aktivity přímo a nepřímo závislé na dosažené vzdělanostní úrovni. S růstem vzdělanostní úrovně klesá objem času stráveného u televize. Mládež se základním vzděláním je o třetinu času před obrazovkou déle než mladí lidé s vysokoškolským vzděláním. Od základního k vysokoškolskému vzdělání roste čas věnovaný četbě novin a odborných časopisů. Závěrem lze shrnout, že poslech rozhlasu a četba beletrie jsou především aktivity mládeže se středoškolským vzděláním, četba odborné literatury, odborných časopisů a aktivity s osobním počítačem především s mládeží s vysokoškolským vzděláním a u mládeže se základním vzděláním a vyučených převládá pouze sledování televize (Sak, 2000).

Sak se věnoval i rozlišení mediálních aktivit podle pohlaví a zjistil, že největší rozdíly jsou v aktivitách spojených s osobním počítačem. Muži věnují počítači téměř dvakrát více času než ženy a internetu čtyřikrát více. Noviny, odbornou literaturu a odborné časopisy čtou muži také více než ženy. U žen převažuje četba beletrie (Sak, 2000).

2.2 Mládež a televizní vysílání

Na počátku osmdesátých let prudce rostla sledovanost televize a v polovině osmdesátých let se televize stala dominantní volnočasovou aktivitou mládeže. Zejména prudký nárůst sledovanosti bylo možné zaznamenat v první polovině devadesátých let, což je možné vysvětlit vývojem po roce 1989. Na obrazovky televize se dostaly pořady, které se do té doby nevysílaly vůbec nebo jen ojediněle. Jednalo se především o americké seriály, akční filmy a pornografické pořady. Dalším obohacením programové nabídky bylo zahájení komerčního vysílání televize Nova (Sak, 2004).

Sakovy výzkumy potvrdily, že sledování televize mládeží kulminovalo v roce 1997. Ve výzkumu v roce 2000 poprvé zaznamenal pokles sledování televize

a ve výzkumu z roku 2002 se tento trend potvrdil. Po několikaletém vzestupu dochází v posledních letech k poklesu zájmu sledování televize a k přechodu na jiné volnočasové aktivity.

Množství času věnovaného televiznímu vysílání byly u mladých lidí více způsobené příslušností k určitému typu rodiny než příslušností ke skupině mládeže. Typ rodiny byl určen vzdělaností, sociokulturní úrovní rodičů, jejich životním stylem a z toho vyplývajícími návyky televizního chování. Obecně tedy platí, že čím nižší vzdělání, tím více je rodina spojena s televizí a tento životní styl si osvojují i děti (Sak, 2004).

2.3 Mládež a rozhlas

Rozhlas patří k médiím, která nás provázejí v nejrůznějších situacích celým životem. V současné době je spíše využíván jako kulisa při jiné činnosti, jeho poslech jako hlavní činnost poklesl na minimum. V devadesátých letech prošlo rozhlasové vysílání řadou změn, které nejsou způsobeny pouze samotným rozhlasovým vysíláním, ale i ostatními médii. Například rozvoj internetu proměňuje pozici a funkci ostatních médií. Proměňujícím faktorem je fenomén soukromého rozhlasu a jeho zpětný vliv na veřejnoprávní rozhlas. Bohužel tento vliv probíhá především ve směru bulvarizace a komercializace Českého rozhlasu.

Při analýze rozhlasového vysílání bylo zjištěno, že mládež ve věkové skupině 15 – 30 let v roce 2002 nejčastěji a pravidelně poslouchala Evropu 2 (13%) a rádio Impuls (12%). Teprve na třetím místě se umístila nejúspěšnější veřejnoprávní stanice Radiožurnál, který pravidelně poslouchalo 7% - 12% mladých lidí (Sak, 2004).

Poslech jednotlivých stanic koreluje se vzdělaností úrovní. U stanic Českého rozhlasu jde o přímou závislost mezi poslechem a úrovní vzdělání. S růstem vzdělanostní úrovně stoupá také poslechovost u všech stanic Českého rozhlasu (Radiožurnál, Český rozhlas Praha, Český rozhlas Vltava). Komerční rádia Evropa 2, Impuls a Frekvence 1 koreluje také se vzděláním, ale závislost je opačná. Jsou to

především stanice posluchačů bez maturity a posluchačů se středoškolským vzděláním. Posluchači s vysokoškolským vzděláním tyto stanice poslouchají výrazně méně. Poslechovost všech stanic Českého rozhlasu roste i s věkem. Nejmladší posluchači do 23 let nejvíce poslouchají regionální stanice, Impuls a Evropu 2 (Sak, 2004).

2.4 Mládež a četba

Současnou etapu vývoje společnosti lze charakterizovat jako přechod od tištěných médií k elektronickým technologiím a multimédiím. Výzkumy, zabývající se četbou knih, prokazují, že nové technologie vytlačí doposud převažující formy.

Sakovým výzkumem z roku 2001 bylo zjištěno, že téměř polovina populace nepřečte ani jednu knihu za měsíc. Podle průměrných hodnot lze říci, že mladá generace čte více než střední a starší generace. Rozdíly jsou i mezi věkovými skupinami mládeže. Nejvíce čte mládež ve věku 15 – 23 let. Četba nejmladší věkové skupiny je spjata s aktivitami typickými pro danou životní fázi. V tomto věku se mladí lidé připravují na povolání studiem na střední škole. Četba má pro ně charakter pracovní aktivity. Navíc bývá na středních školách povinná četba literatury (Sak, 2004).

Dalším výzkumem bylo sledování nejčtenějších knih podle žánru. Kniha, která poskytuje nejsilnější čtenářský zážitek, je beletrie, na druhém místě je odborná literatura a na třetím místě kategorie obsahující filosofickou, duchovní a náboženskou literaturu. Věková skupina 15 – 18 let čte nejvíce sci-fi, mládež ve věku 19 – 23 let preferuje odbornou a duchovní literaturu (Sak, 2004).

Závěrem lze konstatovat, že délka času věnovaného četbě skupinou mládeže ve věku 15 – 18 let oproti skupině ve věku 19 – 23 let je ovlivněna větším počtem studentů, kteří mají povinnou četbu. Skupinu mládeže ve věku 19 – 23 let tvoří z poloviny mládež, která již nestuduje. Druhým důvodem je přechod mládeže na internet a osobní počítač. Četba knih se bohužel pomalu vytrácí z volnočasových aktivit mládeže (Sak, 2004).

2.5 Mládež a internet

K moderním technologiím, které nejvíce mění náš život, patří internet. Zatímco počátkem devadesátých let neměl téměř žádný význam, v současné době si lidé neumí život bez internetu představit. Osvojení internetu, podobně jako dalších informačních a komunikačních technologií, se stává limitem dalšího vývoje moderní společnosti.

Na počátku sledovaného období (1995) mělo ve věkové skupině 15 – 23 let přístup k internetu 4 – 13% mladých lidí, v roce 2002 to bylo již 80%. Lze tedy říci, že v současnosti má mladá generace k internetu základní přístup, který využívá převážně k chatování, stahování hudby a filmů. Věková skupina 19 - 30 let využívá i další možnosti internetu, jako jsou bankovní služby, SMS zprávy, pracovní informace, inzerce, specializované servery a další (Sak, 2004).

Ve využívání internetu se oproti minulosti zvýraznila pozice inteligence. Tento posun je důsledkem řady změn. Počítač se v devadesátých letech přesunul z klubů zájmové činnosti do škol a v dalších letech ze škol na pracoviště. Inteligence je na svém pracovišti vybavena počítačem a internetem a pro výkon své práce nové informační technologie potřebuje. Druhým důvodem je, že mladá inteligence ve věku do 30 let prošla ve vzdělávací soustavě výukou informatiky a je tedy kompetentní pro práci s počítačem a internetem (Sak, 2004).

Dle výzkumu v roce 2002 využívá nejvíce mladých lidí ve věku 15 – 30 let internet v domácím prostředí, naopak klesla četnost připojení ve škole. K výraznému nárůstu došlo také u připojení v zaměstnání a dále stoupl význam internetových kaváren.

Nejfrekventovanějším způsobem využívání internetu je komunikace prostřednictvím elektronické pošty. Tato komunikace má spoustu předností. Rychlost bez ohledu na vzdálenost, možnost přenášet rozsáhlé datové soubory.

V počátcích používání internetu byla tato síť využívána především pro posílání a přijímání e-mailů. Elektronická pošta lákala mladé lidi k získání připojení na internet. Tak jako u ostatních informačních technologií i elektronická pošta byla nejdříve používána mladou generací, a to jejími nejmladšími věkovými skupinami. V letech 2000 – 2002 došlo u mládeže k masovému začlenění elektronické pošty do životního stylu. Formy komunikace jako jsou chaty, auditoria a konference rozšiřují komunikaci o další rozměr, uspokojující sociální potřeby (Sak, 2004).

3. Vliv médií na kriminalitu mládeže

Výsledky výzkumů dokazují, že růst násilí ve společnosti je z velké části zapříčiněn prezentací násilí dětskému publiku v televizi, ve filmech a na internetu.

Zatímco u dospělých je vliv mediálního násilí spíše krátkodobý, u dětí zasahuje do vývoje tvořící se osobnosti. Násilné chování si dítě osvojuje od nejranějšího věku. Kritickým obdobím je věk mezi 6 – 8 lety. Dítě, které si v tomto věku upevnilo násilné postoje a názory, je v budoucnu těžko měnit.

Jak může pozorování násilí na děti působit? Jsme-li svědky scény, kdy někdo někomu ubližuje, kde padají rány, teče krev a hněv nebo bolest se zračí ve tvářích aktérů, obvykle to v nás vyvolává intenzivní emoční reakci, ve které převažuje odpor, rozhořčení vůči násilníkovi a soucit s obětí. U dítěte, v závislosti na věku, může převažovat strach. Časté vystavení takovýmto scénám může vést k postupnému vytváření necitlivosti a k posunu v emočním vnímání. Může převážit zvědavost a záliba v násilí. Zároveň probíhá změna v postojích. Citově otupělý člověk ztrácí soucit s obětí, snadno schvaluje násilí jako takové a snáze se sám stává bezcitným násilníkem.

Většina odborníků zabývajících se touto problematikou se dnes shoduje na tom, že násilné chování je chováním naučeným, protože jsme-li postaveni do situace, kdy se máme nějak zachovat, obvykle sáhneme do repertoáru předem připravených modelů. Je známo, že agresivní jedinci mají tento repertoár obvykle velmi chudý, s převahou násilných řešení. Archiv modelů jednání se buduje především v dětství, a to pozorováním, napodobováním a hrou. Přesně tím, co se odehrává i při sledování násilných pořadů. Dítě nezůstává u pouhého pozorování, ale pozorované chování později napodobuje, přehrává ve fantazii a vnáší do dětských her. Je-li trénink těchto reakcí velmi intenzivní, k čemuž dochází především při hraní počítačových her, může se dokonce reakce na určitý podnět natolik zautomatizovat, že vzniká nebezpečí automatické násilné reakce bez vědomé kontroly v reálných situacích.

Časté sledování násilných pořadů v médiích vede k ochuzení rozumového vývoje dítěte, a to především svým vlivem na dětskou hru. Hra má prvotní význam pro vývoj všech složek osobnosti předškolního dítěte. Dítě se prostřednictvím hry ocitá v bezpečném světě, kde je vše „jenom jako“ a seznamuje se svými emocemi se smyslem světa kolem sebe, se způsoby komunikace, učí se používat fantazii k tvořivosti, vytváří a prožívá příběhy, které mají velký význam pro integritu jeho budoucí identity. Hra ovlivněná násilnými pořady je málo tvořivá, zredukovaná na napodobování násilných úkonů a mimiky hrdinů nebo dějově, jazykově a významově často velmi chudých scén.

Dítě, které má pro komunikaci s ostatními dětmi k dispozici převážně agresivní vzorce chování, bude jen těžko navazovat přátelství a spolupráci. Agresivní děti jsou osamocené, i když si někdy vytvoří respekt druhých. Negativní zkušenosti nepřijetí, spolu se sledováním násilných pořadů, potvrzují jejich vidění světa jako zákeřného a nehostinného místa nebezpečí, kde neexistuje pravé přátelství a láska a kde lze obstát jen silou.

Hlavním způsobem, jak sledované násilí v dětství přispívá k pravděpodobnosti násilného jednání v dospělosti, je skrze utváření vnitřních norem chování. Tyto normy jsou v procesu rozhodování se klíčovým prvkem, určujícím, zda bude zvažovaná možnost realizována nebo ne.

Vnitřní normy, alespoň co se týká násilných postojů, se obvykle nemění po osmém roku věku. Vytváří se v době, kdy dítě ještě není schopné dobře rozlišovat mezi realitou a fikcí a kdy nekriticky přijímá to, co v médiích vidí a slyší. Z mnoha pořadů si může vytvořit představu, že násilí je vhodný a společensky přijatelný způsob dosahování cílů. K tomu přispívají především ty pořady, které představují násilí v humorném kontextu, kde jsou násilníci atraktivní hrdinové a kde chybí jakýkoliv náznak jeho obvyklých důsledků. Tak je tomu často v dětských pořadech, především v kreslených filmech (např. kreslený film o kocourovi a myši s názvem Tom a Jerry (<http://www.rodina.cz>)).

Nabízí se tedy otázka, co je možné dělat pro to, aby násilí v médiích vývoj dětí negativně neovlivňovalo. Velmi stručnou odpovědí je pozorná přítomnost dospělého.

Ten by měl vědět, na co se jeho dítě dívá, zhodnotit vhodnost pořadu, množství času stráveného před televizí nebo hrami na počítači. Ale především by měl vstupovat do hry dítěte, dívat se na pořady spolu s ním a vytvářet spojovací článek a zároveň ochrannou bariéru mezi dítětem a okolní realitou. Jedině přítomný dospělý může zhodnotit, vysvětlit a vést dítě k zamyšlení.

3.1 Základní terminologie kriminality

Kriminalita mládeže je součástí celkové kriminality a zahrnuje jednání osob do věku 18 let, jehož důsledkem je překročení právních a společenských norem, což je charakteristické pro trestný čin. Osoby ve věku 15 – 18 let se označují jako mladiství a jsou ze zákona trestně odpovědní s jistým omezením. Osoby mladší 15 let nejsou trestně odpovědné. Spáchá-li však dítě mezi 12. – 15. rokem věku čin, za který lze dle trestního zákona uložit výjimečný trest, může se takovému jedinci uložit v občansko-právním řízení ochranná výchova, kterou uloží příslušný soud.

Širším pojmem než kriminalita, je pojem delikvence. Označuje se jím antisociální chování, přičemž delikvencí se rozumí mírnější porušení právních nebo morálních norem, zejména dětmi a mladistvými.

Delikvence je úzce propojena s nezaměstnaností, nemajetností, s nedostatečným vzděláním a často i s nízkou motivací k práci. Dá se vlastně říci, že delikventní chování je jakousi alternativou pro tyto sociálně handicapované děti a mladistvé, jak dosáhnout uspokojení svých potřeb jinou, než klasickou cestou, za vynaložení menšího úsilí.

Podle stupně závažnosti činu, hodnotíme delikventní chování jako chování disociální, asociální a antisociální. Závažnost chování obvykle stoupá s věkem a má také tendenci se prohlubovat, takže mírnější porušení norem, které je sice nepřiměřeným chováním, ale nenabývá sociální dimenze (disociální chování) a nebo je v rozporu se společenskou morálkou (asociální chování), se vyskytuje zpravidla u dětí mladších. Zahrnujeme mezi ně kázeňské přestupky ve škole (lži, neposlušnost, vzdorovitost, v případě asociálního chování alkoholismus, záškoláctví, úteky,

toxikomanii, demonstrativní sebepoškozování atd.), kdy jedinec poškozuje spíše sebe, než okolí. V případě antisociálního chování (závažné protispolečenské jednání zahrnující veškerou trestnou činnost – krádeže, vandalství, sexuální delikty, zabití), jež navazuje na chování asociální, je obtížná nápravná péče v důsledku fixace poruch a velká pravděpodobnost recidivy.

Trestná činnost dětí a mladistvých se v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. To je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páčání trestné činnosti. Mládež páchá trestnou činnost častěji se spolupachateli a ve skupině. Trestná činnost je ve většině případů páchána živelně pod vlivem momentální situace (převládá emotivní motivace oproti rozumové). Impulsem pro trestnou činnost je v řadě případů alkohol, případně jiná návyková látka zvyšující agresivitu a nepřiměřené reakce. Příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování. Trestná činnost se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení.

Některé znaky způsobu spáchání trestné činnosti souvisejí se somatickými znaky pachatele, např. vyšší rychlostí pohybu, mrštností, obratností, menší postavou, nižší váhou. Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem, než u dospělých. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim, vzhledem k věku, líbí (motocykly, televizory, oblečení, alkohol, cigarety, zbraně apod.). Věci získané z trestné činnosti bývají rozdělovány ve skupině. Finanční prostředky zpravidla utrácejí společně. Při dělení je patrná hierarchie a podíl na spáchané trestné činnosti (<http://www.icm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>).

Delikvenci nelze vysvětlit jedinou příčinou, ale ani jednoduchým součtem několika příčinných faktorů. Tyto faktory se vzájemně prolínají, podmiňují se, některé vznikají a jiné vyhasínají. Hlavní faktory, které se podílejí na vzniku delikvence lze zhruba rozdělit do dvou skupin, a to na vnější a vnitřní.

Mezi vnější faktory patří faktory z oblasti společenské a sociální, které mají rozhodující vliv na chování pachatele. Vysoké procento delikventů pochází z rodin neúplných. Pokud se jedná o rodinu úplnou, vyskytuje se v ní alkoholismus, prostituce. Výchova v rodině je příliš přísná nebo rozmazlující. Všeobecné a odborné znalosti a inteligence rodičů delikventů je často na minimální úrovni. Děti přebírají antisociální jednání nebo delikventní formy chování sourozenců a rodičů a osvojují si nepřijatelné pseudohodnoty. Zde se projevuje i vliv emocionální a morální atmosféry rodiny. Uvolněnější mravy společnosti a devalvace hodnot spolu s větší příležitostí k delikvenci (volně ležící zboží v samoobsluhách, ulice plné parkujících aut) působí jako svod.

Mezi vnitřní faktory patří faktory z oblasti biologické, psychologické, medicínské a fyziologické. Důležitým biologickým faktorem je pohlaví. Delikvence chlapců vůči delikvenci děvčat se pohybuje v poměru 3:1 až 9:1. To lze vysvětlit přirozenou agresivitou, zvýšenou brutalitou, soutěživostí, ochotou riskovat, snahou vyniknout a touhou po dobrodružství. Mezi delikventy jsou zastoupeny všechny stupně inteligence (Matoušek, Kroftová, 2003).

3.2 Účinky médií

Média mají mezi společenskými institucemi svým způsobem jedinečné postavení, a to nejen kvůli tomu, v jak velkém měřítku využívají nových technologií, jak rozsáhlé jsou jejich ekonomické operace a jak bohatý je rejstřík jejich činností. Média se věnují procesům komunikace mezi lidmi a komunikace je soubor společenských dějů, v nichž se médium a příjemce snaží jeden druhého dle svých komunikačních možností ovlivnit. Proto je předpoklad, že média, ať už přímo nebo nepřímo, ovlivňují představy, přesvědčení, postoje, hodnoty a chování příjemců.

Dle Burtona je přes veškerý výzkum vlivu médií mimořádně těžké jakékoliv jejich účinky na jednotlivce nebo společnost spolehlivě prokázat. Mezi předpokládané, nikoliv však prokázané účinky médií, které jsou uváděny v odborné literatuře můžeme zařadit:

- *Změna postoje, myšlení a poznávání* – média jsou schopna změnit to, jak lidé myslí a jak se lidé dívají na svět (tedy poznání a přesvědčení), tím, že modifikují jejich postoje k druhým lidem i k nejrůznějším tématům.
- *Kolektivní reakce/morální paniky* – média jsou schopna vyvolat nepodložené obavy a úzkosti týkající se takových věcí, jako je dodržování zákonů a pořádek či veřejné zdraví.
- *Individuální reakce/emocionální odezvy* – média ovlivňují lidi tím, že v nich předloženými obsahy vyvolávají emocionální odezvy. Tento účinek funguje na podobném principu jako „morální paniky“.
- *Nastolování agendy* – média jsou schopna určit hierarchii témat, která jsou pro společnost i jednotlivce důležitá.
- *Odcizení* – masový charakter mediální komunikace je možné také schopem způsobit, že si jednotlivci připadají navzájem izolovaní. Média odvádějí individua od aktivní účasti na životě společnosti, oslabují v něm povědomí o sdílených hodnotách a vzdalují ho ostatním jednotlivcům.
- *Znecitlivění* – tato teorie vychází z představy, že je-li někdo soustavně vystavován mediálnímu působení, tak vůči němu citově okorá, znecitliví, zlhostejní.
- *Učení* – média mají schopnost předávat lidem nové poznatky a dovednosti, rozšiřovat hranice jejich poznání i strukturu postojů a přesvědčení. Tato předpokládaná schopnost médií bývá chápána pozitivně i negativně. Zvláštní případ negativního hodnocení učení představují obavy z nápodoby (představy, že člověk má sklon napodobovat to, co se k němu z médií dostane, že mediální materiál může vyvolat násilný čin).
- *Socializace* – média dokážou jednotlivci předložit normy, hodnoty a přijatelné vzorce chování, které mu umožní se socializovat, tj. zapojit se do života příslušné společnosti.
- *Společenská kontrola* – média jsou schopna kontrolovat publikum tím, že dávají přednost argumentům, které podporují zákony a uspořádání společnosti, v níž působí a potlačují argumenty, které zpochybňují to, jak společnost funguje.
- *Trivializace* – média (především televize) mají vytrvalý sklon zjednodušovat vše, čemu se věnují, aby přilákala a udržela pozornost příjemců (Burton, Jiráček, 2003, s. 361 – 365)

3.3 Vliv elektronických médií na děti a mládež

Pozitivní i negativní efekty sledování médií představují specifický problém ve vztahu k nedospělým divákům. Děti a zejména mládež představují velmi důležitou cílovou skupinu mediální reklamy, a to jako spotřebitelé svého specifického trhu (např. trh populární hudby nebo trh hraček), ale i s ohledem na možnost vtištění jistých vzorců chování, které se zhodnotí v okamžiku vstupu mladého diváka mezi ekonomicky aktivní vrstvy. Při hodnocení vlivu médií je třeba vycházet z toho, že napodobování je psychologickým základem učení a zejména předškolní děti jsou v tomto směru vysoce disponovány (Musil, 2008).

Mládež je významnou skupinou v poslechu rozhlasu. Důvodem je nespočet komerčních rozhlasových stanic, které se přizpůsobují vkusu mladších cílových skupin. Veřejnoprávní rozhlasové vysílání musí oslovovat širší cílové skupiny. Aktivitám mládeže také vyhovuje role rádia jako zvukové kulisy.

Děti a mládež jsou významnou diváckou skupinou i pro televizi, a to i velmi malé děti, neboť k této skutečnosti přispívá fakt, že bývá zvykem rodičů odkládat své děti k televizi. Alternativou k sledování televize je zejména u mládeže počítač, většinou počítačové hry a internet. Tato činnost je v současné době podstatně aktivnější než trávení času před televizní obrazovkou, ale psychologická a výchovná rizika jsou stejná, ne-li větší (erotické stránky na internetu, násilí v počítačových hrách). Internet je pro děti a mládež stejně důležitým jako televize nebo spíše důležitějším. Ve srovnání s televizí se práce s internetem jeví jako aktivita, nikoliv jako pasivní diváctví.

Protože televize patří v současnosti k běžnému životnímu stylu, její úplné odpírání dětem představuje stejný extrém, jako mnohahodinové vysedávání u televizní obrazovky. Právě proto, že elektronická média a z nich televize na prvním místě, jsou nezbytnou součástí života, je rozumné seznámení s televizí a dalšími médii prostřednictvím mediální výchovy, která by měla začít v rodině a pokračovat v dalších výchovných institucích.

Hodnocení obecného vlivu televize a internetu na psychiku mladistvých vychází z faktu, že působení jakékoliv informace je tím silnější, čím méně předchozích znalostí a zkušeností je k dispozici a čím méně jsou ustálené hodnotové a morální postoje. Oba faktory vedou k vyššímu ohrožení dětí a mládeže. Z jednotlivých příčin této zákonitosti vystupuje do popředí zejména dětská zvědavost a vnímavost, nepřipravenost dětské psychiky, podstatně snížená schopnost dítěte odlišit zobrazení od reality, návodovost zobrazeného násilí, hlubší a trvalejší vtištění (Musil, 2008).

3.4 Vliv násilí v médiích na kriminalitu mládeže

Existuje velké množství výzkumů, které se snaží zhodnotit vliv televizních programů na naše jednání. Většina těchto výzkumů se z pochopitelných důvodů soustředila na děti už proto, že tráví před televizní obrazovkou spoustu času a mohou jí být ovlivněny v procesu socializace.

Výskyt násilí v televizních programech je přesvědčivě doložen. Nejrozsáhlejší výzkumy provedl Gerbner se svými spolupracovníky, kteří analyzovali vzorky všech hlavních amerických kanálů od roku 1967 až do počátku 80. let. Vyhodnotili výskyt násilných činů a epizod u řady různých typů programů, přičemž násilí definovali jako použití fyzické síly či hrozbu jejího použití vůči sobě nebo druhým osobám, směřující k ublížení na zdraví nebo k smrti. Asi 80% televizních programů takové násilné epizody obsahovalo. Programy pro děti byly ještě násilnější, přestože se v nich tak často nezabýjelo. Vůbec největší počet násilných činů a epizod se vyskytoval v kreslených filmech (Giddens, 1999).

Problém mediálního násilí byl také intenzivně zkoumán od 80. let v anglosaských zemích. V České republice dosáhla veřejná diskuse větších rozměrů po roce 1997. Hlavní otázkou je, zda a jak velký vliv má zobrazování násilných činů v televizních pořadech od zpravodajství a reportáží přes filmy až ke kresleným seriálům.

Musil uvádí kvalifikovanou studii výskytu násilí v televizních pořadech, která byla provedena na katedře žurnalistiky university v Sheffieldu v roce 1995, kterou bylo prokázáno, že 70% veškerých násilných scén bylo nalezeno ve filmech a TV hrách, pak následovaly dětské pořady obsahující pětinu veškerého zjištěného násilí. Neméně závažné je i zobrazování reálného násilí ve zpravodajských relacích (Musil, 2008).

Do roku 1997 bylo publikováno kolem 3000 vědeckých prací, které prokazovaly negativní dopad na děti a mládež. Problematika násilí se začala šířeji studovat ve 2. polovině 90. let i v USA, kde byly zdůrazněny další závažné momenty. Dle studií zůstává zobrazované násilí ze 73% nepotrestáno, neukazují se vzniklé škody a další následky násilím způsobené, naopak hrdinové jsou typicky „neprůstřelní“ a důsledkem je ztráta citlivosti k následkům násilí. U části diváků vzniká představa, že násilí má úspěch a u jiné zase narůstají obavy z napadení. V obou variantách může vzrůstat násilné chování diváků buďto tím, že kopírují násilí a jsou agresivní, nebo tím, že se snaží o násilnou obranu.

Významným posunem v poznání byla studie lékařů z Michiganské univerzity publikovaná v roce 2003, kdy skupina vědců zkoumala 329 mladých lidí, kteří se již podrobili jinému výzkumu v roce 1997. Tehdy ještě jako děti uváděli, zda se ztotožňují s agresivními postavami v televizních pořadech a zda si myslí, že násilné scény jsou realistické. Ukázalo se, že muži, kteří v dětství hojně sledovali televizní pořady obsahující násilí, měli v dospělosti třikrát více záznamů v trestním rejstříku než ostatní muži, páchali více dopravních přestupků a jeví mnohem větší sklony fyzicky napadat své partnerky. Ženy, které viděly v dětství hodně násilí v televizních pořadech, měly v průměru dokonce čtyřikrát více trestních záznamů a dopravních přestupků než ostatní ženy, mnohem častěji vrhaly na své partnery nějaké předměty a člověka, který je rozzlobil, měly větší tendenci udeřit (Musil, 2008).

Škodlivé účinky na děti a mládež může mít jak násilí fiktivní, tak naturalisticky popisované násilí skutečné. Dále i nejasná hranice mezi tím, co se opravdu stalo a co nadsadili pro větší účinnost autoři pořadu. Za normálních okolností má dítě již ve středním školním věku schopnost se distancovat od předváděného násilí a zaujímat

k němu kritický postoj. Tato kritičnost se však dá vhodným druhem zábavného podání scén s násilím oslabovat (Matoušek, Kroftová, 2003).

Existují psychologické poznatky o tom, že již velmi malé děti, dokonce už roční, dokáží napodobovat to, co viděly v televizi. Např. kreslené seriály, v nichž se postavy chovají agresivně, zvyšují celkově fyzickou aktivitu dětí a zvyšují jejich agresivitu vůči ostatním dětem i vůči hračkám, se kterými si hrají.

Nejpřesvědčivější důkazy pro platnost hypotézy o škodlivém vlivu televize na děti, který se projeví na úrovni násilí ve společnosti, přinesl v roce 1992 Centerwall. Podle jeho práce sledování televizních programů, v nichž je mnoho filmového i zpravodajského násilí, v době dětství a časného dospívání zvyšuje násilnou kriminalitu těchto dětí s odstupem deseti až patnácti let, tedy v době, kdy dokončují dospívání nebo jsou již dospělí, a to nezávisle na zemi, kde se tento vztah sleduje (Matoušek, Kroftová, 2003).

Dle výše uvedených studií, posiluje televize agresivitu nejen u disponovaných jedinců, ale také posiluje pocit u všech dětí i lidí, že svět je nebezpečným místem. Kromě toho televizní násilí pravděpodobně oslabuje citlivost na násilí, s nímž se člověk setkává v reálném životě. Vášnivý konzument televizních programů ztrácí kontakt se skutečným světem a kvůli tomu může slábnout jeho schopnost odlišovat možné od nemožného.

4. Vliv jednotlivých subjektů na prevenci kriminality

Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a výchova dětí ve školách. Preventivně mohou působit i nevládní organizace. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu ovlivňující systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží. Menší význam a dosah mají regionální a lokální programy pro úžeji definované skupiny rizikových dětí či rizikové mládeže.

4.1 Rodina a prevence

Dle sociologického slovníku je rodina „nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace, potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje“ (Jandourek, 2001).

Rodina je primární skupinou, v níž se od narození formuje osobnost dítěte a v níž prožíváme všechny fáze svého života. Současná rodina plní funkci biologickou a reprodukční, emocionální a tvorbu domova, ekonomickou, socializační a výchovnou.

Pro jedince by měla být rodina jako primární skupina především emocionálním zázemím, pilířem jistoty a bezpečí, stimulace, podnětů a uznání, místem elementárních zkušeností a základnou pro vstup do společnosti. Potřeba emočního zakotvení vždy přirozeně narůstá v existenciálních chvílích lidského života a v osobně prožívaných životních krizích. Ať již jde např. o problémy narození sourozence, prvních lásek pubescenta, nemoc či smrt blízkých, úspěchy a neúspěchy ve škole, nezaměstnanost některého člena a další. Jedinec se může v prostředí domova odreagovat z problémů, které vznikají mimo rodinu. Požadavky „vnějšího světa“ funkci domova zdůrazňují

a tím kladou na rodinu mimořádné emocionální a morální nároky, jimž ne každé rodinné soužití je s to dostát (Havlík, Kořa, 2007).

Dle Zapletala je rodinné prostředí, ve kterém děti vyrůstají, nejvýznamnější pro vznik negativních jevů u mládeže. Obecným problémem může být nízký věkový průměr osob vstupujících do manželství, uzavíraných často pod vlivem časného těhotenství partnerky. Nechtěné rodičovství a mentální nezralost rodičů bývá doprovázena nedostatkem odpovědnosti za plnění manželských a rodičovských rolí a vysokým stupněm rozvodovosti.

Soudí se, že děti podléjící se na prekriminální pocházejí častěji ze strukturálně nebo funkčně neúplných rodin. Úplnost rodiny sama o sobě k žádoucí výchově nestačí, ale závisí i na zralosti rodičů a jejich osobnostní struktuře. Rozhodujícím momentem ve výchově dětí je každodenní příklad rodičů. Rodina může přirozené vlastnosti a schopnosti dítěte rozvíjet a pomáhat tlumit negativní dispozice nebo naopak jeho přirozený rozvoj nevhodnými zásahy deformovat (Zapletal, 2002).

Negativní dopady na socializaci dítěte mohou mít nejen neúplné, ale i úplné, avšak nefunkční a disfunkční rodiny. Rodina může být nefunkční např. tam, kde jsou rodiče jednostranně orientováni na podnikatelskou kariéru, nezajímají se nebo nemají na dítě čas. Nepříznivé dopady mohou mít takové jevy, jako je citový chlad, nebo naopak citové výlevy, rodinné konflikty, rozpory z vícegeneračního soužití, vážné ekonomické problémy rodičů nebo nadsazený konzum („uplácení“ dítěte příliš angažovanými rodiči). K nejzávažnějším jevům patří přímo zanedbávání, týrání a zneužívání dětí (Havlík, Kořa, 2007).

V souvislosti s rodinou je důležité zmínění o preventivních programech určených rodičům. Některé z těchto programů se zaměřují na poskytování poradenských a terapeutických služeb rodičům rizikových dětí. Matoušek konstatuje, že výzkumy ukazují, že projekty posilující rodičovské dovednosti, jsou schopny snížit výskyt agresivního a asociálního chování dětí. Je důležité si uvědomit, že jakákoliv efektivní podpora rodiny je současně prevencí budoucí kriminality mládeže (Matoušek, Kroftová, 2003).

4.2 Škola a prevence

Škola je neoddělitelnou součástí výchovy mladého člověka. Je první formální skupinou mimo rodinu, se kterou dítě přichází do styku. V rodině si dítě osvojuje první mravní a morální zásady, ve škole je pak dále rozvíjí.

Škola zajišťuje předávání poznatků, vědomostí a dovedností, slouží také jako nástroj sociální integrace. Škola je prostorem interakce, setkávání a sociálního styku, což má vliv na utváření postojů k druhým lidem. Příchodem do školy začíná dítě systematicky pracovat, plnit povinnosti, vstupuje do formálních i neformálních vztahů. Začleňuje se do skupiny vrstevníků, kde se musí prosadit a obhájit svou pozici.

Mezi velmi časté negativní jevy ve školním prostředí patří záškoláctví, šikana, podvody, krádeže, ale i zneužívání návykových látek. Všechny tyto jevy patří mezi sociální deviace. Škola by se v tomto ohledu měla podílet zejména na primární prevenci. Je důležité o těchto problémech hovořit v rámci vyučovacích předmětů (např. občanská výchova) a zajišťovat odborné přednášky na daná témata.

V oblasti prevence návykových látek jsou velmi efektivní tzv. peer programy, které jsou založeny na aktivní účasti předem připravených vrstevníků. V současné době se rozšiřují i na oblast prevence násilí ve školách.

Je velmi důležité, aby pedagogové v již nižších ročnících základní školy uměli rozpoznat problémy u dítěte a popřípadě doporučili rodičům vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně, než učební problémy přerostou v problémy výchovné.

Společnost klade na školu řadu požadavků. Škola by měla děti nejen kvalifikovat pro budoucí zaměstnání, ale také je vychovávat k občanské angažovanosti, a to ve spolupráci s rodinou. Není však vždy snadné skloubit zájmy společnosti, rodiny a školy. Rodiny někdy se školou spolupracovat nechtějí, mají-li jiné hodnotové preference než škola. Škola má přihlížet nejen k postojům rodičů, ale i k individuálním potřebám dítěte. Dospívání dětí je zvláštním obdobím, které dnešní společnost bere do té míry vážně, že mluví o subkultuře dospívání. Nicméně děti se ve škole připravují

na dospělost a neměly by být oddělovány od světa dospělých. Škola by měla být jednak chráněným prostředím, jednak otevřenou institucí, kam vnější svět má a může vstupovat (Matoušek, Kroftová, 2003).

4.3 Vrstevnické skupiny a preventivní aktivity

Vrstevnické skupiny představují přirozenou formu života dětí a mládeže. Jsou to typické primární, zpravidla neformální skupiny, které charakterizuje věková a názorová blízkost. Vyznačují se bezprostředními kontakty a silným pocitem příslušnosti ke skupině.

Počátky vzniku vrstevnických skupin lze spatřovat již u dětí předškolního věku, kdy si děti společně hrají, ale ještě nevnímají vědomou sounáležitost. Skutečné vrstevnické skupiny se objevují a začínají většinou fungovat až v průběhu školní docházky, i když se vyznačují nestálostí a nízkým stupněm soudržnosti. Potřeba sdružování narůstá v období mezi 8. – 10. rokem věku.

Vrstevnické skupiny mládeže se od dětských liší, protože se v nich projevuje postupné vymaňování jejich příslušníků z pout přímé kontroly dospělých (především rodičovské). Skupiny jsou pro ně současně prostředkem, kterým manifestují svou touhu po samostatnosti a dospělosti. Z osobnostní nevyhraněnosti pak často vyplývá silná konformita, která v těchto skupinách vládne a týká se všech stránek jejich života, tedy vyjadřování, oblékání, hodnotové orientace apod. Vliv vrstevnických skupin je důležitý a nezastupitelný, jejich projevy mohou být pozitivní i negativní.

Vrstevnické skupiny lze charakterizovat podle kritérií platících pro sociální skupiny obecně, což znamená, že je můžeme rozlišovat podle velikosti, nebo podle struktury (např. z hlediska pohlaví, sociální příslušnosti, náboženství). Důležitým znakem jsou cíle, normy, kterými se členové řídí a hodnoty, které vyznávají. Z tohoto hlediska se existence skupin pohybuje na stupnici od skupin s jednoznačně pozitivními cíli až po skupiny, jejichž cíle jsou asociální nebo antisociální (party, gangy) (Kraus, 2008).

V prostředí vrstevnických skupin probíhá základní proces socializace. Děje se to vštěpováním různých životních cílů, norem, zásad a pravidel chování. Vrstevnické skupiny mohou také nabídnout společné zážitky, možnosti sebeuplatnění a pocit nezávislosti na dospělých. Vzhledem k tomu, že jejich činnost probíhá převážně ve volném čase, tak by o trávení volného času svých dětí měli vědět rodiče a tuto činnost regulovat.

Znaky vrstevnických skupin mají také dětská a mládežnická hnutí. Jsou podobně neformální a vytvářejí se pouze na základě společné ideologie. Některá hnutí vystupují opozičně, jiné podporují stávající společenský systém.

Velmi populární jsou hnutí ekologická (např. Duha, Greenpace), která se výrazně soustřeďují na ochranu životního prostředí. Velké zastoupení má hnutí skinheads, které je u nás známé především ve spojitosti s romskou problematikou. Dále je možné zmínit fanoušky sportovních klubů, opět s orientací pozitivní, tak i negativní. Vrstevnických skupin se někdy týkají i vlivy náboženství a sekt. I v tomto případě platí, že tyto vlivy mohou ovlivňovat rozvoj osobnosti mladého člověka v pozitivním i negativním smyslu.

Dále existují dětské a mládežnické organizace, které na rozdíl od hnutí, vyžadují potvrzené členství většinou členským průkazem, placením příspěvků, povinnou účastí na akcích. K organizacím s největší tradicí u nás patří skauting, který vznikl v roce 1907 v Anglii (Kraus, 2008).

Proniknout do činnosti vrstevnických skupin, které působí negativně a přeorientovat jejich činnost pozitivním směrem mohou sociální asistenti (street workeri). Jedná se o profesionální terénní sociální pracovníky, kteří působí ve větších městech. Zaměřují se na dětská hřiště, diskotéky, kluby mládeže, kde se snaží o kontakt se členy vrstevnických skupin. Jejich hlavní činností je pozitivní ovlivňování skupin, ale i jednotlivců.

4.4 Vliv médií na prevenci kriminality

Média a komunikace představují velmi významný zdroj zkušeností, prožitků a poznatků pro stále větší okruh příjemců. Uplatnění jednotlivce ve společnosti vyžaduje rozvoj takových schopností, jako je vyhledávání, získávání a sdílení informací a poznatků, chápání souvislostí mezi různými jevy, reflexe vlastního postavení vůči ostatním a osvojení převládající hodnotové orientace.

Schopnost zpracovat, vyhodnotit a využít podněty, které přicházejí z okolního světa, se stále více rovná schopnosti zpracovat, vyhodnotit a využít podněty, které přicházejí z médií (z tisku, rozhlasu, televize, internetu). Média se tak stávají rozhodujícím socializačním faktorem, které mohou zastínit ostatní faktory (rodinu, školu).

Rozvoj informační společnosti staví školy a celou soustavu výchovy a vzdělání před důležité úkoly. Je nezbytné, aby všude na školách byla součástí vzdělání také informační technologie a její nové nástroje, protože dnes již nestačí umět číst, psát a počítat, ale stejně důležitá je i počítačová gramotnost a dále mediální výchova ve smyslu výchovy ke správnému a efektivnímu využívání hromadných sdělovacích prostředků. Neméně důležité je učit se zvládat nová rizika, která přináší informační společnost, zejména v oblasti elektronických médií. Tradiční výchovné a vzdělávací instituce (rodina a škola) by neměly rezignovat na svoji roli, naopak musí plně využít svého vlivu, protože vliv dobře fungující rodiny a školy na násilí a agresivitu mládeže je mnohem silnější než vliv médií, takže prokázané negativní působení zobrazovaného násilí lze chápat i jako důkaz, že rodina a škola v těchto případech nesplnily svou úlohu (Musil, 2008).

Jak již bylo uvedeno, média se jeví jako velmi významný prostředek vzdělávání a výchovy. Působení médií je natolik komplexní jev, že jen velmi obtížně postihneme všechny souvislosti, v nichž se projevuje. Média jako významné společenské instituce vstupují do interakce s dalšími institucemi a ovlivňují je. Často se uvažuje o vlivu médií na celou společnost, na politiku, ale i na rodinu, vzdělání či sport.

Působení médií může vyvolávat různorodé reakce. Jestliže rozhlas nebo televize zařazují do vysílání určitá témata, zvyšují tím zájem posluchačů a diváků, zatímco jiná témata zůstávají, někdy neoprávněně, mimo naši pozornost. Média mohou také ovlivňovat způsob, jakým lidé o těchto tématech uvažují, protože je ověřeno, že je-li někdo dlouhodobě vystavován emocionálně vzrušivým podnětům, může se vůči nim stát netečným (Kraus, 2008).

Masová média (televize, internet) a nezodpovědnost některých tvůrců jejich programů ohrožují postoje a chování především nejmladší generace. V současné době jsme často svědky masivní devalvace hodnot a ztráty mravní zodpovědnosti. Neprofesionalita a nekompetentnost některých médií, která otupují a deformují estetické cítění diváka, stejně jako ztráta svědomí, představují podhoubí, z něhož vyrůstá arogance a agresivita. Proto je velmi důležité ochraňovat před účinky médií především jedince, kteří mají tendenci napodobovat sociálně nežádoucí jednání např. filmových hrdinů.

Základním prostředkem, jak omezit nežádoucí vliv médií, je dobrý příklad v rodině, a to zájmem rodičů o aktivní formy trávení volného času jejich dětí a také jejich schopnost naučit děti kritičtějšímu výběru a hodnocení pořadů.

Při zamyšlení nad tím, jak mohou média působit preventivně na kriminalitu mládeže, je nutné si uvědomit, že jsou významným prostředkem vzdělávání a výchovy, akulturace, multikulturní výchovy a jsou nedílnou součástí i při socializaci jedince.

Televize Nova, Prima, Česká televize a Barrandov celoplošně vysílají kampaň, kterou ze zahraniční převzala Rada pro rozhlasové vysílání, a která má přimět rodiče, aby se více zajímali o to, jaké pořady jejich děti sledují. Nové spoty s názvy Půlnoc (rodiče v noci spí u televize a jejich vystrašený syn sleduje noční pořad), Oslava (tento příběh je o chlapci, který na oslavě nožem rozbodá narozeninový dort a plyšového medvěda) a Metro (ve spotu dívka svádí chlapce tancem u tyče) ukazují, jak televize kazí děti, protože v ní denně vidí vraždy, sex a šikanu. Každý den se na televizi dívá 97% českých dětí od 4 do 14 let. Ve svém pokoji ji má 45% procent chlapců a děvčat. O to, co sledují, se ale stará jen každý druhý rodič (<http://zpravy.ihned.cz>).

5. Způsoby intervence

V současné době existuje spousta státních i nestátních organizací a institucí, které se zabývají rizikovou mládeží.

Mezi státní instituce patří orgány sociálně právní ochrany dětí, kurátor pro mládež, diagnostické a výchovné ústavy, střediska výchovné péče, domovy dětí a mládeže, psychiatrické léčebny apod., které jsou založené a řízené státem.

Mezi nestátní instituce, které se zabývají obecně prospěšnou činností, nejsou zřizovány státem, tudíž na něm nejsou ani závislé, můžeme zařadit nadace a nadační fondy (registrované podle zákona č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, v platném znění), občanská sdružení (registrovaná podle zákona č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, v platném znění), obecně prospěšné společnosti (registrované podle zákona č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, v platném znění).

5.1 Sociální kurátor pro mládež

Sociální kurátoři pro mládež jsou specializovaní odborní pracovníci v rámci oddělení péče o rodinu a děti, oddělení sociální prevence nebo sociálně právní ochrany dětí na sociálním odboru obecního úřadu. Do jejich náplně práce patří pečovat o děti mladší 15 let, které se dopustily činu, jenž by byl u staršího člověka klasifikován jako trestný, o mladistvé ve věku 15 – 18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a bylo u nich zahájeno trestní stíhání a konečně o děti a mladistvé, kteří mají opakované vážné poruchy chování (např. útěky z domova, zneužívání návykových látek, závislost na hracích automatech, absence ve škole atd.)

Kurátor má spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení (v přestupkovém řízení) a podávat jim na základě svých šetření zprávy o dítěti, resp. mladistvém. Zúčastňuje se soudního projednávání případu. Může navrhnout výchovu v náhradní

rodině, ústavní a ochrannou výchovu. Má připravovat podklady pro řízení o výchovných opatřeních, jež vede komise péče o rodinu. Má pečovat o děti a mladistvé propuštěné z ústavní výchovy. Má organizovat a realizovat preventivní programy.

Podle dosud platného zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, může pracovník obvodního úřadu nezletilého napomenout, stanovit nad ním dohled a uložit mu omezení. Může též napomenout jeho rodiče nebo jiné občany, kteří narušují řádnou výchovu nezletilého. Napomenutím může být pověřena i společenská organizace (Matoušek, Kroftová, 2003, s. 154)

Ústavní a ochranná výchova

Institut péče o dítě v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc byl zakotven novelou zákona o rodině provedenou zákonem č. 109/2002 Sb. Tímto počinem byl postaven na úroveň náhradní rodinné péče a má přednost před ústavní výchovou. Ovšem institut nelze aplikovat mechanicky, ale vždy je třeba vycházet z potřeb a zájmů konkrétního dítěte a v neposlední řadě z celkové odborné a materiálně-technické úrovně konkrétního zařízení.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc upravuje rámcově § 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, jako zařízení poskytující okamžitou ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané či zneužívané a nebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, v zajištění lékařské péče zdravotnickým zařízením, psychologické a jiné obdobné nutné péče.

Zřizovatel zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc je povinen ve smyslu § 42 odst. 3 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, přijatého zákonem č. 315/2004 Sb., vést evidenci dětí přijatých do zařízení a bez zbytečného odkladu oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností rozhodné skutečnosti ohledně

dítěte, aby mohl pracovat s rodinou, případně dle § 19 odst. 1 výše uvedeného zákona rozhodnout o umístění dítěte do péče budoucích osvojitelů nebo budoucích pěstounů.

Zařízení pro výkon ústavní výchovy spadají do resortu zdravotnictví, školství, mládeže a tělovýchovy a práce sociálních věcí.

Ústavní výchova dětí od narození do tří let věku se vykonává ve zdravotnických zařízeních. Pro děti do jednoho roku jsou určeny kojenecké ústavy, děti od jednoho do tří let jsou umísťovány v dětských domovech.

Pokud je výkon ústavní výchovy nezletilých dětí zpravidla od tří do 18-ti let, případně zletilé osoby do 19-ti let, realizována na základě zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Jedná se o diagnostický ústav, dětský domov se školou a výchovný ústav. Základní organizační jednotkou pro práci s dětmi v zařízení je výchovná skupina nebo rodinná jednotka. Nálezem ústavního soudu publikovaným pod č. 476/2004 Sb., byla s účinností k 26.8.2004 zrušena ustanovení umožňující umístit děti do tzv. smluvních rodin.

Ústavní výchova může být vykonávána také v zařízeních sociální péče upravených ve vyhlášce MPSV ČR č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení. Jedná se o ústavy pro tělesně postiženou mládež, ústavy pro tělesně postiženou mládež s přidruženým mentálním postižením, ústavy pro tělesně postiženou mládež s více vadami a ústavy pro mentálně postiženou mládež.

Ochranná výchova je s účinností od 1.1.2004 zakotvena v zákoně č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 22 (pro mladistvé) a ustanovení § 93 (pro děti mladší 15 let). Před účinností tohoto zákona byla zakotvena v trestním zákoně.

Podle ustanovení § 22 výše uvedeného zákona může soud pro mládež uložit mladistvému ochrannou výchovu pokud

- a) o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije,
- b) dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo
- c) prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině (zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže).

U dětí starších 12 let, ale mladší 15 let, které se dopustily činu jinak trestného, je ochranná výchova ukládána tehdy, jestliže dítě spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu. Výjimečným trestem se rozumí jednak trest odnětí svobody nad 15 až do 25 let, jednak trest odnětí svobody na doživotí (§ 29 trestního zákona). Fakultativně je ochranná výchova dětem mladším 15 let ukládána tehdy, jestliže to odůvodňuje povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy.

Ochranná výchova trvá po dobu, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dosažení věku 18 let, vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku. Soud pro mládež může rovněž přeměnit ochrannou výchovu na výchovu ústavní nebo může rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo takové výchovné zařízení. Přitom může být mladistvému uložen dohled probačního úředníka nebo jiné výchovné opatření (§ 23 zákona č. 218/2003 Sb.).

Výkon ochranné výchovy je upraven v zákoně č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

5.2 Ústavní formy práce s rizikovou mládeží

Diagnostický ústav

Diagnostické ústavy jsou výchovná zařízení, která komplexně vyšetřují mládež z hlediska psychologického a pedagogického. Pobyt v diagnostickém ústavu může být buď nařízený soudem, nebo dobrovolný. Dobrovolný pobyt předpokládá dohodu mezi vedoucím ústavu, rodiči (zákonými zástupci) svěřence a svěřencem samým. Dobrovolné pobyty jsou využívány málo (naprostá většina svěřenců přichází do ústavu na nedobrovolný pobyt nařízený soudem). Svěřenci jsou po zhruba dvouměsíčním pobytu v diagnostickém ústavu umístěni do výchovného ústavu. Jen zlomek svěřenců se vrací z diagnostického ústavu zpět, odkud do něho přišli (z domácího prostředí, případně z dětského domova) (Matoušek, Kroftová, 2003).

Výchovný ústav

Do výchovného ústavu jsou děti a mladiství umísťováni na základě rozsudku soudu, který jim nařídil ústavní výchovu, na základě soudního usnesení o předběžném umístění v ústavu, nebo po dohodě s rodiči (zákonými zástupci). Ústav poskytuje dlouhodobou péči, jejímž těžištěm je příprava na budoucí povolání. Svěřenci jsou rozděleni do výchovných skupin, které obvykle odpovídají jejich zařazení do vzdělávacího programu (Matoušek, Kroftová, 2003).

Diagnostické ústavy a výchovná zařízení usilují o navázání kontaktů a spolupráci s rodiči umístěných nezletilých. Respektují právo dítěte udržovat osobní vztahy a pravidelně se přímo stýkat s rodiči, pokud to není proti zájmům dítěte. O tom rozhoduje především soud (omezení nebo zbavení rodičovských práv) a dále orgán péče o děti příslušný podle bydliště rodičů. V jeho pravomoci je posoudit, zda z hlediska situace v rodině může nezletilý navštívit rodiče nebo jiné osoby o víkendu, svátcích, prázdninách apod. Bez písemného doporučujícího vyjádření orgánu péče o dítě nesmí být nezletilému takový pobyt umožněn. Pokud orgán péče o dítě vyjádří záporné

stanovisko, které je v zásadním rozporu s poznatky a názorem zařízení a ani v následném jednání nebude dosaženo optimální dohody, požádá ředitel zařízení o stanovisko opatrovnický senát soudu, který ústavni nebo ochranou výchovu nařídil.

Věznice – výkon trestu odnětí svobody

Umístění ve věznici je drastická změna, jež může vyvolat vážnou psychickou poruchu. Uvěznění má samozřejmě větší vliv na dospívajícího než na dospělého. Dospívající ve věznici přijde o většinu vlivů, které životně k dozrání potřebuje. Na druhé straně je vystaven mnoha vlivům, jež jeho osobnost deformují. Z psychologického hlediska je lhostejné, zda je mladistvý umístěn ve vazbě nebo ve výkonu trestu odnětí svobody (Matoušek, Kroftová, 2003).

Na území naší republiky je v současné době v provozu 36 vazebních věznic a věznic pro výkon trestu odnětí svobody. Mladiství muži vykonávají trest odnětí svobody převážně ve věznici Všehrdy a Opava. Výkon trestu odnětí svobody pro mladistvé odsouzené ženy je ve věznici Světlá nad Sázavou.

Věznice Všehrdy je profilována jako věznice pro mladistvé odsouzené muže, trest odnětí svobody zde vykonávají i dospělí odsouzení muži v typu věznice s dohledem a dozorem. Ve věznici s dozorem je zřízeno specializované oddělení pro výkon trestu odsouzených s poruchou osobnosti a chování, způsobenou užíváním psychotropních látek. Odsouzení jsou zde zařazeni na základě vlastního rozhodnutí a podání žádosti o zařazení, kterou posoudí odborná komise a schvaluje ředitel věznice. Program zacházení je v tomto oddělení stejný jako pro ostatní odsouzené, aktivity jsou více zaměřené na sportovní vyžití.

V rámci programů zacházení, kde pracují odsouzení pod vedením odborných zaměstnanců, si každým rokem připravují různá kulturní vystoupení, ať již v období velikonočních nebo vánočních svátků a ve spolupráci se školským vzdělávacím střediskem, které je součástí věznice, nacvičují divadelní vystoupení. Součástí programů zacházení je i tzv. samoobslužný program, kde si odsouzení osvojují znalosti vaření,

praní a dalších návyků potřebných pro civilní život. Pro odsouzené, kteří nejsou pracovně zařazeni, je každý týden speciálními zaměstnanci vypracován časový rozvrh aktivit v rozsahu 21 hodin týdně.

Zaměstnanost odsouzených se pohybuje mezi 65 - 70 %. Odsouzení jsou zaměstnáni v režii věznice nebo u soukromých subjektů. Přímo v areálu věznice mají pronajaté výrobní prostory dva zaměstnavatelé, kteří se zabývají balením drobného potravinářského, drogistického a průmyslového zboží a zpracováním dřeva. Na pracovištích mimo věznici se podílejí na odchytu a zpracování drůbeže, při rozebírání autovraků, na nakládce a vykládce zboží. Vykonávají pomocné práce zednické, třídí odpad připravený k recyklaci. V období sezónních zemědělských prací vypomáhají při zavádění chmele, při sběru jahod a brambor.

Nedílnou součástí naplňování účelu výkonu trestu zejména u mladistvých odsouzených je vzdělávání, které věznice zajišťuje prostřednictvím Školského vzdělávacího střediska, které je jedním ze sedmi odloučených pracovišť Středního odborného učiliště Vězeňské služby (dále ŠVS), zřízeného pro muže po roce 1990. Rozsah výuky ŠVS se v průběhu let 1990-1997 postupně rozšířil z jednoho na šest učebních oborů a po rekonstrukci bývalé výrobní haly Preciosy v roce 2005 bylo vzdělávání odsouzených rozšířeno o sedmý učební obor. Ve věznici vznikl nový ucelený výukový komplex s kapacitou 150 žáků denního studia. V současné době zde studují odsouzení v 7 dvouletých učebních oborech (Stavební výroba, Květinářské a zelinářské práce, Provoz společného stravování, Strojírenská výroba, Zpracování dřeva, Elektrotechnická výroba a Malířské a natěračské práce). Souběžně s těmito učebními obory probíhají akreditované pětiměsíční kurzy. Dále se odsouzení mohou přihlásit do 7 neakreditovaných pětiměsíčních kurzů (např. Kurz výroby rozvaděčů, Malíř-natěrač, Práce na PC). Od 1. ledna letošního roku je Středního odborného učiliště Vězeňské služby samostatnou organizační jednotkou a Spolupráce mezi ŠVS a věznicí probíhá na základě uzavřené smlouvy. Vzájemné kompetence jsou stanoveny vnitřními předpisy Vězeňské služby České republiky (<http://www.vscr.cz/veznice-vsehrdy-96/zakladni-informace>).

5.3 Neústavní formy práce s rizikovou mládeží

Vzhledem k tomu, že výrazným problémem vězeňských systémů je přeplněnost věznic, rozšiřování alternativních způsobů trestání, je na místě ve většině zemí. Na počátku byly alternativní tresty chápány zejména jako tresty nahrazující trest odnětí svobody. Trest vězení je často spojen s negativním vlivem prostředí na odsouzené a jejich bezprostřední budoucnost po propuštění. Toto negativní ovlivnění je patrné nejen u odsouzených s dlouhodobými tresty, ale i během krátkodobých trestů a po nich. Pobyť ve vězení je ve většině případů spojen se ztrátou odpovědnosti odsouzeného ze sebe samého, za svoje chování a za svoji budoucnost, ztrácí schopnost žít na svobodě běžným způsobem života, ztrácí potřebné sociální dovednosti (Matoušek, Kroftová, 2003).

Alternativní opatření a alternativní tresty byly a doposud jsou určeny pro pachatele méně závažných trestných činů (např. majetkových), jinými slovy pro pachatele s „lepší perspektivou“. Prostřednictvím alternativních způsobů zacházení společnost může řešit problém rostoucí kriminality mladistvých a mladých dospělých pachatelů lépe než pouhým zesilováním represivních sankcí.

Dle Matouška a Kroftové mezi neústavní formy práce s delikventy patří:

- *Probace* nebo-li dohled znamená, že se pachateli místo trestu uloží tzv. probační dohled. Pachatel trestného činu musí být v pravidelném kontaktu s probačním pracovníkem a podrobovat se jeho probačnímu dohledu. Probační dohled zahrnuje kontrolou dodržování podmínek a opatření uložených soudem v probačním příkaze, přehled o zdroji jeho příjmů, o tom zda pracuje apod.
- *Částečná detence* – je alternativní způsob výkonu trestu odnětí svobody, při kterém je odsouzený ve vězení, ale během výkonu trestu je mu umožněno pracovat nebo vzdělávat se mimo vězeňské zařízení. Obdobně se používá tzv. *víkendová detence*, při níž odsouzený tráví ve vězení pouze víkendy (ta je v Evropě často uplatňována u mladistvých pachatelů). Jako další forma částečného omezení osobní svobody je v mnoha zemích užíváno tzv. *domácí vězení* (odsouzený má při něm připevněno na zápěstí nebo kotníku monitorovací zařízení).

- *Terapeutická zařízení* – jsou pobytovými ústavami, v nichž se odsouzenému poskytuje specializovaná léčebná péče (týká se osob odsouzených za trestnou činnost spojenou s drogovou problematikou). V České republice může soud za určitých okolností místo trestu uložit ochrannou léčbu, a to v případě, kdy lze nápravu pachatele a ochranu společnosti zajistit tímto opatřením lépe než trestem.
- *Pokuta, peněžitý trest* – při uložení tohoto trestu by měl soud přihlížet ke zjištěným majetkovým a osobním poměrům pachatele, případně může uloženou finanční částku rozdělit do přiměřených měsíčních splátek. Při uložení tohoto trestu soud zároveň stanoví délku trestu ve vězení pro případ, že by odsouzený peněžitý trest nevykonal.
- *Kompenzační opatření, narovnání* mezi pachatelem a obětí zahrnuje odškodnění oběti jak po stránce finanční, tak i po stránce morální. Může se jednat o podobu finančního vyrovnání nebo vyrovnání službou. Pachatel i oběť se mohou podílet na řešení trestního případu k prospěchu obou stran.
- *Sankce omezující nebo odnímající některá práva* – spočívají např. v zákazu řízení motorových vozidel, v zabavení objektu deliktu, v uložení výchovných opatření aj.
- *Morální sankce* – mohou mít podobu osobní omluvy poškozenému, příspěvek na charitativní a jiné veřejně prospěšné účely. Bývají nejčastěji uplatňovány u mladistvých pachatelů.
- *Program ve specializovaných centrech* – znamená pro pachatele povinnost po stanovenou dobu docházet na určitou část dne do zařízení, jež program poskytuje. Využívá se zejména u mladistvých a u mladých dospělých pachatelů. Pracovník zařízení může poskytovat pomoc, podporu a informace nejen mladistvému, ale i jeho rodině. Takto specificky zaměřené programy pro pachatele nabízejí převážně nestátní organizace.
- *Obecně prospěšné práce* – jsou trestem, který odsouzený vykonává, aniž by musel opustit své sociální, rodinné a pracovní prostředí. Soud pachateli uloží povinnost odpracovat určitý počet hodin práce splňující podmínku obecného a veřejného zájmu, již odsouzený musí vykonat sám, bezplatně a ve svém volném čase v průběhu stanovené lhůty (nejčastěji do jednoho roku od nařízení trestu). Může se jednat o jakoukoli práci ve prospěch daného regionu, která přináší užitek celé společnosti.

➤ *Podmíněné odsouzení* – může být také zařazeno mezi alternativní druhy trestu. V podstatě se jedná o alternativní způsob výkonu trestu odnětí svobody. Trest odnětí svobody je za určitých podmínek odložen a je zároveň stanovena zkušební doba podmíněného odsouzení (délka zkušební doby může být maximálně pět let) (Matoušek, Kroftová, 2003).

Většina výše uvedených alternativ k trestu odnětí svobody se běžně v praxi užívá. Jedná se o oblast, která se stále rozvíjí a hledají se nové způsoby péče o mladistvé delikventy. Důležitou formou péče o rizikovou mládež je pomoc dobrovolníků. V této souvislosti je vhodné uvést dobrovolnický program na pomoc rizikové mládeži s názvem LATA (Laskavá alternativa trestu pro adolescenty) a blíže specifikovat jeho činnost.

Projekt LATA vznikl na půdě psychoterapeutického zařízení, které se jmenuje Denní sanatorium Horní Palata a sídlí v Praze. Toto sdružení je neziskové a bylo založeno v roce 1994. Členy sdružení jsou z větší části studenti starší 18-ti let a kromě nich pracovníci různých oborů, kteří se zajímají o práci s tzv. rizikovou mládeží (psychologové, sociální pracovníci, právníci, pedagogové aj.).

Cílem projektu je prevence kriminality mládeže. Projekt LATA poskytuje péči jednotlivcům, aniž z nich vytváří skupinu, v níž vždycky hrozí posilování asociálních tendencí a jako nový prvek zapojuje do péče nedelikventní dobrovolníky.

Klientem se může stát mladý muž nebo žena ve věku od 15-ti do 25-ti let, u nichž je riziko sociálního selhání, včetně kriminality. Klientovu účast na projektu může iniciovat sám klient, kurátor či jiný profesionál, případně i zákonní zástupci klienta. Zájem o klientovu účast na projektu je možné projevit písemnou žádostí. Klienti jsou pro účast na projektu vybíráni. Předem nevhodní jsou ti, kteří nadměrně užívají alkohol, zneužívají drogy a páchají násilnou trestnou činnost. Na straně druhé není vyloučena účast klientů, u nichž bylo zahájeno trestní stíhání, ale preferováni jsou ti, kteří stíhání nejsou. Projektu se mohou účastnit i klienti, kteří jsou ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody a blíží se jejich propuštění na svobodu.

Jako dobrovolníci se projektu účastní studenti vysokých a vyšších odborných škol humanitního zaměření. Dobrovolníci se zavazují trávit s klientem nejméně 2 hodiny v týdnu po dobu nejméně 6 měsíců. Aktivita dobrovolníků je supervidována na pravidelných schůzkách v Horní Paletě, kam si dobrovolníci, jednou za čtrnáct dní, přinášejí krátký záznam o tom, co s klientem v uplynulých týdnech dělali. Součástí těchto schůzek jsou semináře věnované právní, sociální a psychologické problematice rizikové mládeže. Také dobrovolníci jsou pro účast na projektu vybíráni.

Tento projekt slaví své úspěchy proto, neboť se zde vychází z předpokladu, že nejpřijatelnější autoritou pro mladého člověka je jiný mladý člověk. Také je zde velmi pozitivní individuální kontakt klienta s dobrovolníkem, protože se již mnohokrát ukázalo, že individuální péče přináší více úspěchů než péče kolektivní.

6. Praktická část

6.1 Cíle výzkumu, metody a stanovení hypotéz

Předmětem a cílem výzkumu bude zkoumání vlivu médií na kriminalitu mládeže a vzájemným vztahem mezi působením médií a možným kriminálním chováním mládeže.

Pro získání informací byla vybrána dotazníková metoda. Výsledky budou prezentovány grafickým znázorněním a slovním rozborem.

Vzhledem k tomu, že cílem diplomové práce je zjistit, jak velký vliv mají masmédiá na kriminalitu dětí, stanovila jsem dvě hypotézy, které budou verifikovány nebo falzifikovány.

Hypotézy:

H1: Média ovlivňují život mladého člověka

H2: Násilí v médiích má vliv na páchání trestné činnosti mládeže

6.2 Výběr respondentů a prostředí

Pro zkoumanou problematiku byly vybráni žáci sedmých, osmých a devátých tříd základní školy Palmovka na Praze 8 a to na základě dobrovolnosti. Vzhledem k tomu, že skupina žáků pro zkoumanou problematiku byla vybrána na základě dobrovolnosti, je zastoupení chlapců a dívek nerovnoměrné. Také je to škola, která nemá velký počet žáků, z čehož vyplývá, že bylo osloveno pouze 86 respondentů, ale výzkumu se dobrovolně účastnilo pouze 53 respondentů.

Dotazníky byly vyplněny po konzultaci s třídními učiteli a vedením školy. Také bylo požádáno o svolení rodičů dotazovaných žáků.

Základní škola Palmovka na Praze 8, je menší škola, která má v současné době cca 200 žáků, kterým se věnuje 18 pedagogů. Škola byla postavena již v roce 1895. Po válce její kapacita již nestačila, proto byla vystavěna ještě jedna školní budova v ulici Heydukova a obě budovy propojeny. V této podobě jsou budovy funkční dodnes.

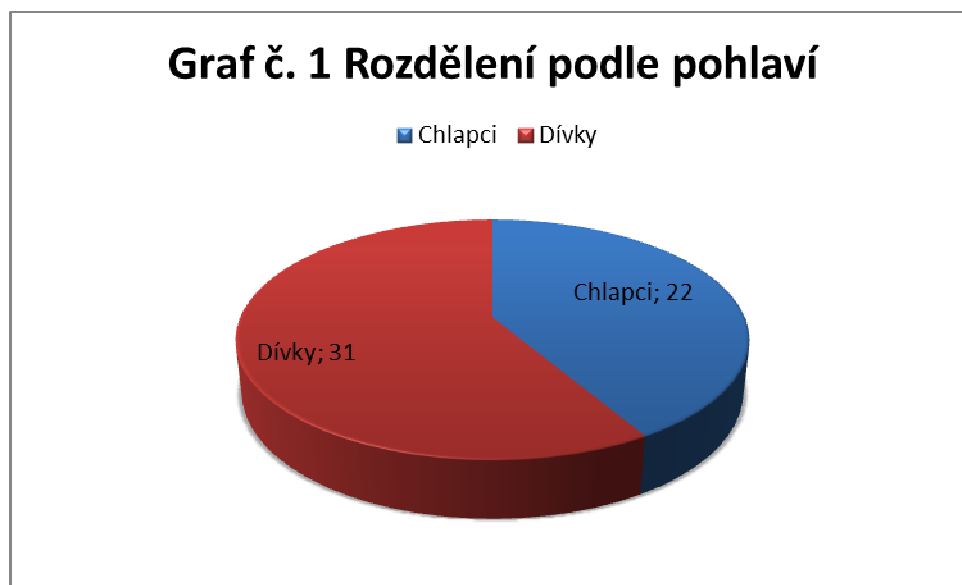
Výuka probíhá v 18 učebnách, dvou specializovaných učebnách (výtvarné výchovy, fyziky), dvou učebnách výpočetní techniky se 32 stanicemi, chemické laboratoři, školní dílně, cvičné kuchyni a ve dvou tělocvičnách. Pro tělesnou výchovu využívá škola i nedaleký stadion.

Škola se pravidelně každý rok účastní soutěží vyhlášených MŠMT ČR a dalších. Za rok to bývá 30 – 35 soutěží (např. dějepisná, matematická, biologická, fyzikální, konverzace v angličtině, ale i sportovní – hokejbal) a výsledky žáků jsou hodnoceny výborně.

Zájmovou činnost pro žáky prvního stupně zajišťuje školní družina (pohybové hry, míčové hry, výtvarný kroužek, flétna, rytmika). Pro žáky prvního i druhého stupně zajišťuje zájmovou činnost školní klub (keramika, aerobic, bruslení, výpočetní technika, anglický jazyk). Také je možné ve škole provozovat kroužek juda, který zajišťuje soukromá agentura.

6.3 Analýza a prezentace získaných výsledků šetření

Jak již bylo uvedeno výše, výsledky budou prezentovány grafickým znázorněním a slovním rozborem.

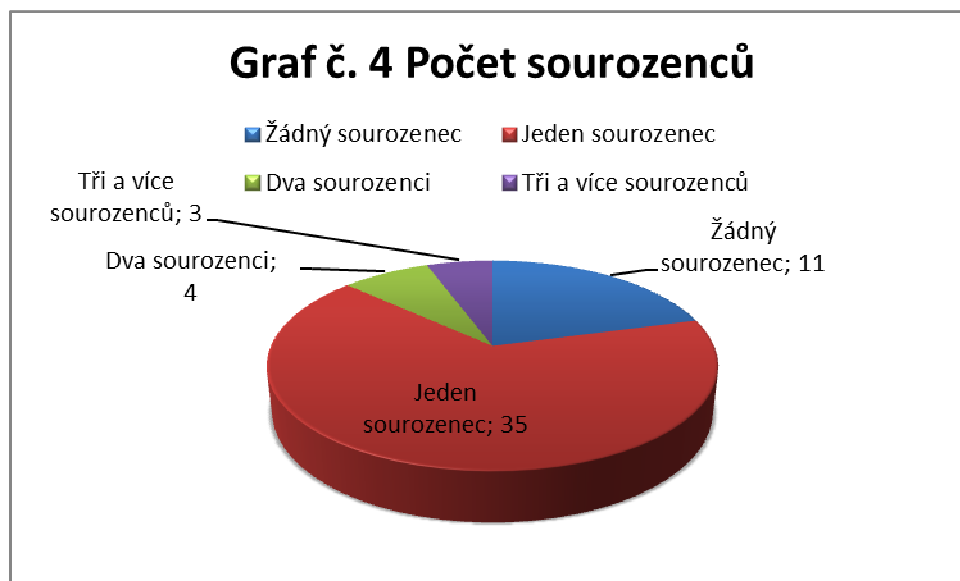
Graf č. 1 znázorňuje počet respondentů, kteří se dobrovolně účastnili výzkumu. Z celkového počtu 53 respondentů ze sedmých, osmých a devátých tříd bylo 31 dívek a 22 chlapců.

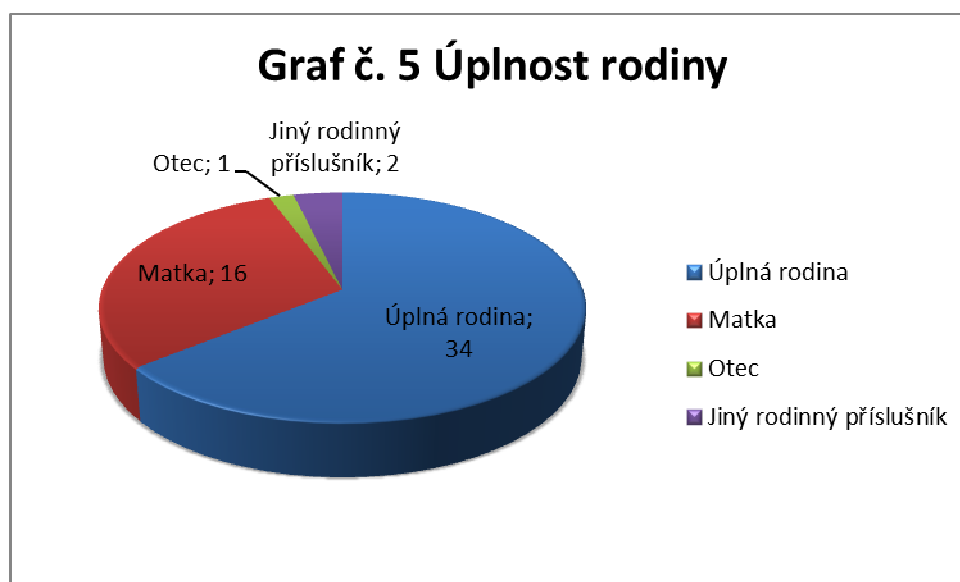
Graf č. 2 znázorňuje odpověď na otázku č. 4, jaké je zaměstnání otce. Z grafického znázornění vyplývá, že nejvíce jich je zaměstnáno v soukromém sektoru (21), ve státní správě (13), jiné zaměstnání např. jako řidič, číšník, automechanik (5), ve zdravotnictví (3), ve školství (1) a bez zaměstnání (0).

V grafu č. 3 je znázorněna odpověď na otázku č. 5, jaké je zaměstnání matky. Ze znázornění vyplývá, že nejvíce jich je zaměstnáno ve státní správě (19), v soukromém sektoru (9), v jiném zaměstnání např. jako prodavačka, recepční, uklízečka (13), ve školství (5), ve zdravotnictví (4) a bez zaměstnání (3).

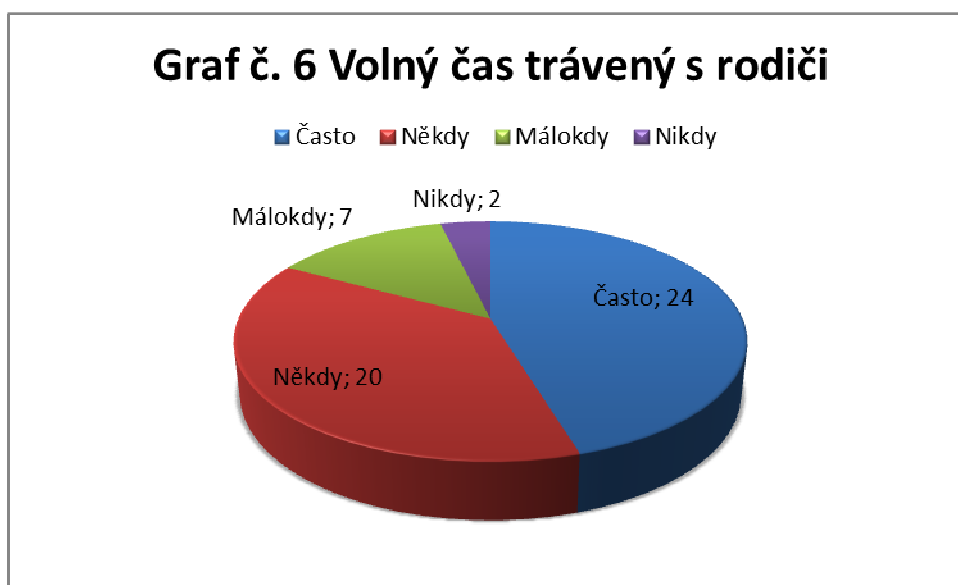

Graf č. 4 znázorňuje odpověď na otázku č. 6, kolik má respondent sourozenců. Většina dotazovaných (35) odpověděla, že má jednoho sourozence, 11 respondentů jsou jedináčci, 4 respondenti mají dva sourozence a 3 respondenti odpověděli, že mají tři a více sourozenců.

Odpověď na otázku č. 7, zda respondent žije v úplné rodině, vyplývá z grafu č. 5, že nejvíce dětí (34) žije v úplné rodině, 16 dětí jen s matkou, 1 dítě jen se svým otcem a 2 děti rodiče nemají a žijí u svých prarodičů.

Na otázku č. 8, jak tráví respondent svůj volný čas a jaké má záliby, odpovídaly děti nejčastěji, že chodí do zájmového kroužku, ať už sportovního nebo uměleckého, dále tráví čas venku s kamarády, jízdou na kole, jízdou na kolečkových bruslích, děvčata uváděla, že chodí s kamarádkami na nákupy, poslouchají hudbu. Ale také průměrně v každém druhém dotazníku u chlapců i děvčat byla uvedena odpověď, že svůj volný čas tráví u počítače a televize.

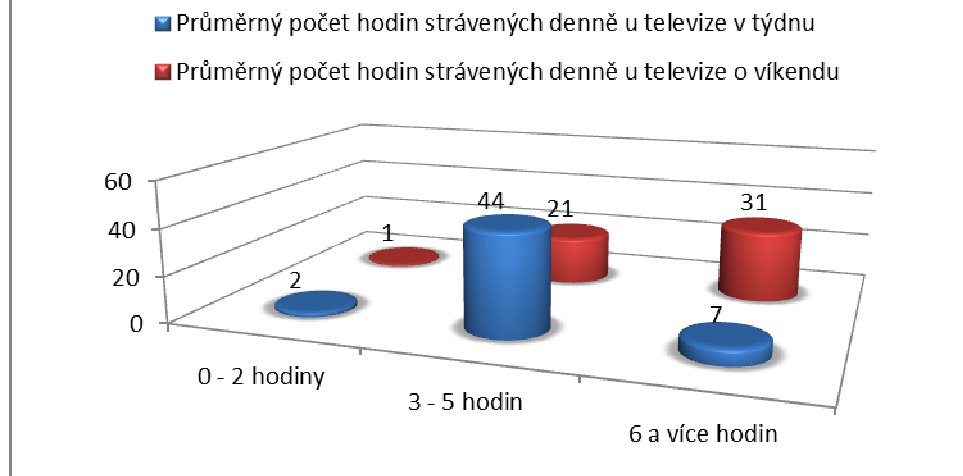

Odpověď na otázku č. 9, jak často děti tráví volný čas se svými rodiči, vyplývá z grafu č. 6. Z celkového počtu 53 respondentů odpovědělo, že tráví svůj volný čas se svými rodiči často 24 respondentů, někdy - 20, málokdy - 7 a nikdy 2 respondenti. Z uvedeného tedy vyplývá, že děti více tráví svůj volný čas bez svých rodičů.

Na otázku č. 10, jak respondent tráví obvykle víkendy, děti odpověděly různě. Několik jich odpovědělo, že jezdí s rodiči na chalupu, na výlety. Dále tráví čas také s kamarády, sportem, přípravou do školy, ale i sledováním televizních pořadů a u počítače.

Na otázku č. 11, zda se respondent rád dívá na televizi, odpověděly všechny děti shodně ano.

Graf č. 7 Průměrný počet hodin u TV

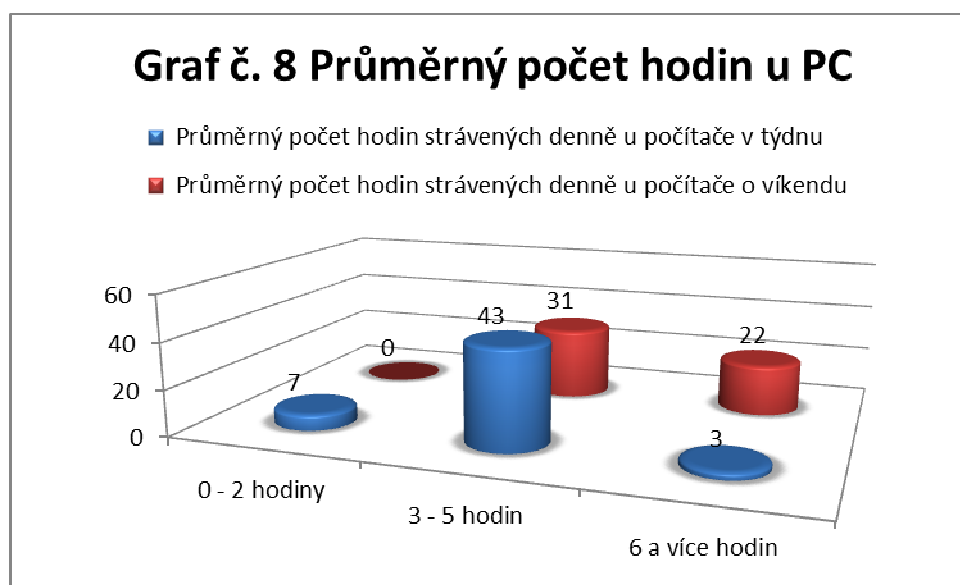
Odpověď na otázku č. 12, kolik času tráví respondent denně u televize přes týden a o víkendu, je znázorněna v grafu č. 7. V týdnu tráví děti čas u televize v průměru 3 – 5 hodin denně (44 respondentů). Z celkového počtu odpovědí byly pouze 2 respondenti, kteří tráví denně během týdne čas u televize méně, než dvě hodiny. Naopak 7 respondentů odpovědělo, že tráví během týdne čas u televize 6 a více hodin denně. O víkendu tráví děti čas u televize v průměru 6 a více hodin denně (31 respondentů). Pouze 1 respondent uvedl, že tráví čas u televize během víkendu méně než 2 hodiny za den a 21 respondentů tráví čas u televize během víkendu 3 – 5 hodin za den. Z uvedeného tedy vyplývá, že čas strávený u televizní obrazovky je poměrně dost dlouhý.

Na otázku č. 13, jaké jsou oblíbené pořady respondenta, bylo na výběr z více možností (pohádky, seriály, dobrodružné filmy, romantické filmy, akční filmy, kreslené filmy, komedie, sci-fi, horory a jiné). Mezi nejvíce oblíbené patří seriály (odpověď zaškrtno 39 respondentů). Dále následují komedie (26) a dobrodružné filmy (21). Akční filmy (19), sci-fi (18), romantické filmy (16) a jiné – sportovní přenosy (16) sleduje v průměru stejný počet respondentů. Horory sleduje 10 respondentů. Naopak pohádky jen 8 respondentů a kreslené filmy žádný respondent.

Otázka č. 14, jaké jsou oblíbené pořady, seriály, filmy respondenta, byla otevřená a respondent mohl vypsát všechny oblíbené pořady, seriály nebo filmy.

Ze seriálu je velmi oblíbený sitcom Comeback, Ulice, Ordinance v růžové zahradě, Přátelé, Buffy – přemožitelka upírů, Dexter, Zákon gangu a další. Z pořadů např. Prostřeno, 3+1 s Miroslavem Donutílem, Nikdo není dokonalý. Z filmů je to např. Harry Potter, Gladiátor, Rychle a zběsile, Stmívání, Let's dance. Několik respondentů uvedlo, že jsou jejich oblíbenými filmy (horory) SAW a Texaský masakr motorovou pilou.

Na otázku č. 15, zda respondent tráví svůj volný čas u počítače, opět všechny děti odpověděly, že ano.

Odpověď na otázku č. 16, kolik času tráví respondent denně u počítače přes týden a o víkendu, je znázorněna v grafu č. 8. Odpověď je podobná, jako odpověď na otázku č. 12, kolik času tráví respondent u televize. V týdnu tráví děti čas u počítače v průměru 3 – 5 hodin denně (43 respondentů). 7 respondentů tráví denně během týdne čas u počítače méně, než dvě hodiny denně a 3 respondenti odpověděli, že tráví během týdne čas u počítače 6 a více hodin denně. O víkendu tráví 31 respondentů čas u počítače 3 - 5 hodin denně a 22 respondentů tráví u počítače 6 a více hodin denně.

Na otázku č. 17, k jakému účelu nejčastěji respondent využívá počítač, byla odpověď otevřená a všichni odpověděli, že počítač nejčastěji využívají ke komunikaci s přáteli. Dále počítač využívají k vyhledávání informací na internetu (31 respondentů) a ke hraní počítačových her (15 respondentů).

Na otázku č. 18, jaké internetové stránky respondent nejčastěji navštěvuje, opět všichni respondenti odpověděli shodně, že nejčastěji navštěvují Facebook. Následuje Google, Seznam, Ulozto, YouTube, Superhry.

Na otázku č. 19, proč se respondent dívá na televizi nebo tráví čas u počítače bylo na výběr z více možností. Odpovědi jsou zobrazeny v grafu č. 10. Nejvíce respondentů (53) odpovědělo, že je to baví. Dalším důvodem bylo, že je to zajímavá (35 respondentů), nemají nic jiného na práci (10 respondentů), nechtějí dělat nic jiného (8 respondentů) a 2 respondenti odpověděli, že jejich důvodem je, že na ně rodiče nemají čas.

Na otázku č. 20, zda by chtěl být respondent jako nějaká postava z televize, filmu nebo počítačové hry, odpovědělo „ne“ 32 respondentů. „Ano“ odpovědělo 21

respondentů. Mezi postavami, kterými by chtěly být, zazněly odpovědi jako Harry Potter, čarodějka, princezna, Popelka, super hrdina, Policista z filmu Rychle a zběsile.

Na poslední otázku č. 21, jestli udělal respondent někdy něco, co viděl v televizi, filmu nebo při počítačové hře, odpovědělo „ne“ 45 respondentů. „Ano“ odpovědělo 8 respondentů. Mezi odpověďmi bylo, že se díky filmu začali věnovat sportu, zkoušeli něco uvařit, ale také zazněla odpověď, že respondent zkoušel různé chvaty, triky s mečem a recepty (ne na jídlo).

Z vyhodnocení dotazníku vplynuly odpovědi na stanovené hypotézy.

H1: Média ovlivňují život mladého člověka – respondenti odpovídali např. na otázky, kolik času tráví u televize a počítače, jaké internetové stránky navštěvují, jak tráví svůj volný čas. Na základě odpovědí se hypotéza verifikovala.

H2: Násilí v médiích má vliv na páchání trestné činnosti mládeže – dle odpovědí respondentů např. na otázky, jaké mají oblíbené seriály nebo filmy, zda by chtěli být nějakou postavou z oblíbeného filmu nebo jestli udělali někdy něco, co viděli ve filmu, se hypotéza opět verifikovala.

ZÁVĚR

Vlivy médií na člověka a na celou naši společnost jsou již řadu let předmětem zájmu odborníků z různých vědních disciplín. I když byly v minulosti jejich názory na tuto problematiku různé, tak vzhledem k současnosti, kdy dochází k velkému nárůstu médií (nejen televize, ale i počítačů a internetu) v domácnostech, se většina z nich shoduje na tom, že média hrají v každodenním životě člověka významnou roli. V dnešní době tráví děti i mládež mnohem více času u televize a počítače, a proto jsou daleko více vystaveny vlivu médií. Televizní pořady, ve kterých je zobrazováno násilí, jsou nebezpečné především pro menší děti, které ještě nejsou schopny rozlišovat fikci od reality. Časté sledování násilí v televizi v období šesti až deseti let předpokládá pozdější nárůst agresivního a násilného chování v rané dospělosti.

Média bývají často kritizována za to, že přispívají k nárůstu zločinnosti tím, že zobrazují násilí, sexualitu či pornografii, což negativně ovlivňuje vývoj a výchovu dětí.

Vliv médií na děti a mládež je ale mnohem menší než vliv lidí, s nimiž děti a mládež tráví svůj čas. Od těch je třeba při prevenci kriminality začít a ne dávat vinu pouze negativnímu působení médií. Např. škola, ve které děti tráví značnou část svého času, by měla předat dětem nezbytné vzdělání, ale také naučit je orientovat se v mediální oblasti. Je důležité, aby je naučila využít médií v kladném slova smyslu a naopak upozornila na skrytá nebezpečí. Tyto dovednosti by se děti měly naučit v rámci mediální výchovy, která je součástí běžné výuky.

Základním prostředkem, jak omezit nežádoucí vlivy médií, je ale především dobrý příklad v rodině. Velmi důležitý je zájem rodičů o aktivní formy trávení volného času svých dětí a také jejich schopnost naučit děti kritičtějšímu výběru a hodnocení pořadů.

RESUMÉ

Diplomová práce na téma „Vliv masmédií na kriminalitu mládeže“ pojednává nejen o médiích, ale i dalších faktorech, které mohou mít negativní vliv na mládež a mohou vést až k páchání trestné činnosti.

Práce je rozdělena do šesti částí. V první části nazvané „Média“ jsou vysvětleny základní pojmy, které se v diplomové práci vyskytují. Dále jsou zde popsány hromadné sdělovací prostředky, jejich přínosy, rizika a zodpovědnost a také projevy tištěného slova, rozhlasu, televizní a filmové tvorby a internetu.

Druhá část „Média v životě mládeže“ se zabývá tím, co média pro mládež znamenají a jaký druh médií upřednostňují, zda televizní vysílání, rozhlas, četbu knih nebo internet.

Ve třetí části „Vliv médií na kriminalitu mládeže“ je vysvětlena základní terminologie kriminality. Jsou zde popsány možné účinky médií a také vliv násilí v médiích na mládež.

Čtvrtá část „Vliv jednotlivých subjektů na prevenci kriminality“ popisuje, jak pozitivně může na jedince působit rodina, škola, vrstevnické skupiny nebo i média, aby se včas zabránilo sklonům ke kriminálnímu jednání.

V páté části „Způsoby intervence“ jsou popsány ústavní a neústavní formy práce s rizikovou mládeží a úloha sociálního kurátora pro mládež.

V šesté části „Praktická (empirická) část“ jsou stanoveny cíle výzkumu, metody, a stanovení hypotéz. Dále je zde popsáno prostředí, ve kterém výzkum probíhal a také výběr respondentů. V neposlední řadě v této části analyzuji a prezentuji grafickým znázorněním a slovním rozbořem získané výsledky šetření.

ANOTACE

Suková, Pavlína, Bc. **Vliv masmédií na kriminalitu mládeže.** Diplomová práce. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, s. 72.

Diplomová práce se zabývá rozborem a popisem vlivu médií na kriminalitu mládeže. V práci je poukázáno jednak na možné negativní účinky médií vznikající u dětí a mládeže zejména v důsledku zobrazovaného násilí, jednak na nepříznivé dopady vznikající v důsledku nadměrného trávení času u televize či počítače na úkor jiných prospěšnějších aktivit (např. sportovních). Dále se práce zabývá možnostmi, jak těmto negativním vlivům předcházet a naopak média využít kladně, a to při výchově a vzdělávání dětí a mládeže.

Klíčová slova: Masmédia, masová kultura, mediální účinky, mládež, volnočasové aktivity, rodičovská výchova, kriminalita, prevence kriminality

ANNOTATION

Suková, Pavlína, Bc. *Influence of mass media on youth crime.* Thesis. Thesis. Brno: Institut mezioborových studií, 2011, p. 72.

This thesis analyzes and describes influence of mass media on youth crime. In this thesis is pointed on possible negative effects of media arising in children and youth as a result of violence on TV and on adverse impacts which rise due to excessive television viewing or excessive work on computer. Children and youth can spend this time better and more active (e.g. sport activities). This thesis analyzes possible prevention and how to use media as a help in education of children and youth.

Keywords: Mass media, mass culture, media effects, youth, leisure activities, parental education, criminality, crime prevention

SEZNAM LITERATURY

Zákony:

- 1) Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- 2) Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- 3) Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů
- 4) Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
- 5) Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů
- 6) Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- 7) Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
- 8) Zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte
- 9) Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, v platném znění
- 10) Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů
- 11) Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech

Literatura:

- 12) BURTON, G.; JIRÁK J. – **Úvod do studia médií**. Brno: Barrister a Principal 2003.
ISBN 80-85947-67-6. 392 s.
- 13) GIDDENS, A. – **Sociologie**. Praha: Argo 1999. ISBN 80-7203-124-4. 595 s.
- 14) HAVLÍK, R.; KOŤA, J. – **Sociologie výchovy a školy**. Praha: Portál 2007.
ISBN 978-80-7367-327-7. 174 s.

- 15) HAVLÍK, R. – **Úvod do sociologie**. Praha: Karolinum 2002.
ISBN 80-246-0381-0. 131 s.
- 16) JANDOUREK, J. – **Sociologický slovník**. Praha: Portál 2001.
ISBN 80-7178-535-0. 288 s.
- 17) JIRÁK, J; KÖPPLOVÁ, B. – **Masová média**. Praha: Portál 2009.
ISBN 978-80-7367-466-3. 416 s.
- 18) KRAUS, B.; POLÁČKOVÁ, V.; a kol. – **Člověk-prostředí-výchova**. Brno: Paido 2001. ISBN 80-7315-004-2. 199 s.
- 19) KRAUS, B. – **Základy sociální pedagogiky**. Praha: Portál 2008.
ISBN 978-80-7367-383-3. 215 s.
- 20) MATOUŠEK, O.; KROFTOVÁ, A. – **Mládež a delikvence**. Praha: Portál 2003.
ISBN 80-7178-771-X. 344 s.
- 21) MATOUŠEK, O.; a kol. – **Práce s rizikovou mládeží**. Praha: Portál 1996.
ISBN 80-7178-064-2. 88 s.
- 22) McQUAIL, D. – **Úvod do teorie masové komunikace**. Praha: Portál 1999.
ISBN 80-7178-200-9. 448 s.
- 23) MUSIL, J. – **Elektronická média v informační společnosti**. Praha: Votobia 2003.
ISBN 80-7220-157-3. 261 s.
- 24) MUSIL, J. – **Úvod do sociální a masové komunikace**. Praha: UJAK 2008.
ISBN – 978-80-86723-44-0. 124 s.
- 25) SAK, P.; SAKOVÁ, K. – **Mládež na křižovatce**. Praha: Svoboda Servis 2004.
ISBN 80-86320-33-2. 240 s.

- 26) SAK, P. – **Proměny české mládeže**. Praha: Petrklíč 2000.
ISBN 80-7229-042-8. 292 s.
- 27) SEKOT, A. – **Sociologie v kostce**. Brno: Paido 2002.
ISBN 80-7315-021-2. 142 s.
- 28) SUCHÝ, A. – **Mediální zlo – mýty a realita**.
ISBN 978-80-7254926-9. 168 s.
- 29) VESECKÁ, R.; CHROMÝ, J. – **Kriminalita, veřejnost a média – problémy, o nichž se příliš (ne)mluví**. Praha: Linde 2009.
ISBN 978-80-7201-772-0. 124 s.
- 30) ZAPLETAL, J.; a kol. – **Kriminologie. Díl II. Zvláštní část**. Praha: PAČR 2002.
ISBN 80-7251-095-9. 140 s.

Časopisy:

- 31) **Ročenka Vězeňské služby České republiky 2009**. Praha: Generální ředitelství
Vězeňské služby ČR 2010.

Internet:

- 32) http://cs.wikipedia.org/wiki/Masova_kultura
- 33) <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kriminalita>
- 34) <http://www.icm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>
- 35) <http://zpravy.ihned.cz>
- 36) <http://www.rodina.cz>

37) <http://www.vscr.cz/veznice-vsehrdy-96/zakladni-informace>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Dotazník

Příloha č. 1

Dotazník

1. Věk
2. Pohlaví (chlapec/dívka)
3. Třída
4. Otec je zaměstnán:
 - a) ve státní správě
 - b) v soukromém sektoru
 - c) ve školství
 - d) zdravotnictví
 - e) bez zaměstnání
 - f) jiné (vypiš).....
5. Matka je zaměstnána:
 - a) ve státní správě
 - b) v soukromém sektoru
 - c) ve školství
 - d) zdravotnictví
 - e) bez zaměstnání
 - f) jiné (vypiš).....
6. Kolik máš sourozenců a kolik jim je let?.....
7. Bydlíš s oběma rodiči?
 - a) ano
 - b) jen s matkou
 - c) jen s otcem
 - d) s někým jiným (uved' s kým):
8. Jak trávíš svůj volný čas, jaké máš záliby?
-
-
9. Jak často trávíš svůj volný čas se svými rodiči?
 - a) často
 - b) někdy
 - c) málokdy
 - d) nikdy
10. Co děláš obvykle v sobotu a v neděli?
-
11. Díváš se rád/a na televizi?
 - a) ano
 - b) Ne

12. Kolik hodin denně strávíš u televize?
- během týdne.....
 - o víkendu
13. Na jaké pořady se v televizi nejraději díváš?
- pohádky
 - seriály
 - dobrodružné filmy
 - romantické filmy
 - akční filmy
 - kreslené filmy
 - komedie
 - sci-fi
 - horory
 - jiné (uveď jaké).....
14. Napiš své oblíbené pořady, seriály, filmy (vypiš všechny, na které si vzpomeneš):
-
-
-
15. Trávíš svůj volný čas na počítači?
- ano
 - ne
16. Kolik hodin denně strávíš u počítače?
- během týdne.....
 - o víkendu
17. K jakému účelu používáš počítač?
- vyhledávání informací na internetu (školní zadání, zajímavosti a další)
 - hraní počítačových her
 - komunikace s přáteli
18. Jaké internetové stránky nejčastěji navštěvuješ?
-
19. Proč se díváš na televizi nebo trávíš čas na počítači?
- baví mě to
 - zajímá mě to
 - nemám nic jiného na práci
 - rodiče na mě nemají čas
 - nechce se mi dělat nic jiného
20. Chtěl/a jsi někdy být jako nějaká postava z televize, filmu nebo počítačové hry?
- ano, napiš jaká:
 - ne
21. Udělal/a jsi někdy něco, co jsi viděl/a v televizi, filmu nebo při počítačové hře?
- ano, napiš co:
 - ne